

KLAIPĒDA UNIVERSITY

Rolandas Jančiauskas

**HUMANISTIC EDUCATION OF
JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN PHYSICAL EDUCATION
LESSONS**

Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Education Studies (07 S)

Klaipėda, 2013

PhD thesis was written in 2004–2013, at Klaipėda University.
PhD thesis defended externally.

Scientific consultant:

Prof., Dr. Habil. **Vytautas Gudonis**, Academician of Russian Academy of Pedagogy and Social Sciences (Šiauliai University, Social Sciences, Education Studies, 07 S, psychology, 06 S)

PhD thesis defended at the joint Board of Education of VDU, KU, MRU, VU and University of Aveiro.

Chairperson of the Board:

Prof., Dr. Habil. **Ona TIJŪNĒLIENĒ**

(Klaipėda University, Social Sciences, Education Studies, 07 S)

Members:

Prof., Dr. Habil. **Margarita TERESEVIČIENĒ**

(Vytautas Magnus University, Social Sciences, Education Studies, 07 S)

Prof. Dr. **Audronius VILKAS**

(Lithuanian University of Education Studies, Social Sciences, Education Studies 07 S)

Prof., Dr. Habil. **Janas JAŠČANINAS**

(University of Szczecin, Poland, Biomedical Sciences, Biology, 01 B)

Assoc. Prof., Dr. **Asta ŠARKAUSKIENĒ**

(Klaipėda University, Social Sciences, Education Studies, 07 S)

PhD thesis will be defended at the meeting of joint Board of Education of VDU, KU, MRU, VU and University of Aveiro on 20th December, 2013, 13.00 hrs at Klaipėda University, Faculty of Pedagogy, 220 auditorium.

Address: 5 S. Neris St., LT - 92227, Klaipėda, Lithuania.

Summary of PhD thesis sent on 20th November, 2013.

PhD thesis can be found at Klaipėda University Library.

Send comments to: Education Department, Klaipėda University, 84 H. Manto St., LT - 92294, Klaipėda. Tel. (8-46) 398 936, Fax: (8-46) 398 999, E-mail: rita.vaicekauskaite@ku.lt

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Rolandas Jančiauskas

**JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ
HUMANIŠKUMO UGDYMAS
KŪNO KULTŪROS PAMOKOSE**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)

Klaipėda, 2013

Disertacija rengta 2004–2013 metais Klaipėdos universitete.
Daktaro disertacija ginama eksternu.

Mokslinis konsultantas:

prof. habil. dr. Rusijos pedagoginių ir socialinių mokslų akademijos akademikas **Vytautas Gudonis**, (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S, psichologija, 06 S)

Daktaro disertacija ginama jungtinės VDU, KU, MRU, VU ir Aveiro universiteto Edukologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:

prof. habil. dr. **Ona TIJŪNĖLIENĖ**

(Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S)

Nariai:

prof. habil. dr. **Margarita TERESEVIČIENĖ**

(Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S)

prof. dr. **Audronius VILKAS**

(Lietuvos edukologijos universitetas socialiniai mokslai, edukologija, 07 S)

prof. habil. dr. **Janas JAŠČANINAS**

(Ščecino universitetas, Lenkija, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B)

doc. dr. **Asta ŠARKAUSKIENĖ**

(Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S)

Daktaro disertacija bus ginama jungtinės VDU, KU, MRU, VU ir Aveiro universiteto Edukologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2013 m. gruodžio 20 d. 13 val. Klaipėdos universitete, Pedagogikos fakulteto 220 auditorijoje.

Adresas: S. Nėries 5, LT-92227, Klaipėda, Lietuva.

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2013m. lapkričio 20 dieną.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Klaipėdos universiteto bibliotekoje.

Atsiliepimus siųsti adresu: Mokslo skyriui, Klaipėdos universitetas, Herkaus Manto g. 84, LT – 92294, Klaipėda. Tel. (8 – 46) 398936; faksas: (8 – 46) 398999, el. paštas: rita.vaicekauskaite@ku.lt

Summary

Scientific Relevance of the Research. In the face of the present-day challenges such issues as personal integrity, life harmony and meaningfulness are becoming a key concern, thus, educational efforts to humanize people's lives, to help raise and seek answers to the questions of life meaning and purpose are particularly important. According to the National Education Strategy of 2003-2012, Lithuanian education is based on the key values of national, European and world culture: person's value and dignity, human equality, human rights and freedoms, tolerance, and democratic relations in the society. Modern school is required to organize the educational process by creating human values-based relationship. Humanity is a positive approach to a person, to the life as the essential value, love and respect; it is also the assertion of freedom of choice and responsibility. Humanity implies the concern for people's welfare, and the prevention of harmful acts inconsistent with the tolerance of inhumane ideas and actions, and close to altruism by its meaning (Bitinas, 2004).

General Curriculum Framework for Primary and Basic Education (2008) states that the teaching content should encourage students reflect on the diversity of their country and world cultural heritage, human values, the need of their conservation and enhancement, and develop respect for the country's culture and tolerant approach to physical, religious, social, cultural variations between people. However, it does not provide the specific humanity teaching methods and techniques. The schools have an objective to enable the development of human internal power to become a human, spiritual personality during the period of education (learning) time (Cibulskaitė, 2000). However, A. Žemgulienė, S. Montvilaitė (2008) indicate that education humanization and democratization trend defined in education reform documents wears off in real life with the rapidly growing manifestation of school violence facts. After starting the school junior schoolchildren expand their cognitive opportunities, enrich their emotional world, and

form their empathy and behavior. However, primary school pupils often experience difficulty in communicating (Augienė, 2002; Bakutytė, 2002), because the relationship between this age group children often lacks support, attentiveness and respect for each other (Cibulskaitė, 2000; Bakutytė, 1998).

At school, every child should feel important and safe, but the surveys indicate that a significant proportion of children at schools are becoming the victims of aggression and bullying (Zaborskis, Cirtautienė, Žemaitienė, 2005), and the increasing children's aggression and bullying at school is becoming a more relevant problem of the society (Rupšienė, Plačienienė, 2002; Vareikienė, 2009). According to global and Lithuanian statistics violence and bullying tendency among children is gaining scale in Lithuania (Gumuliauskienė, Juodaitytė, Malinauskienė 2010; Girdvainis, Pocevičienė, 2009). The acts of violent behavior at schools are becoming more brutal, eventually establishing themselves in the minds of pupils and becoming a regular phenomenon (Gailienė, Kuklinskaitė, 2004). Lithuanian schools face an almost critical situation which can become uncontrolled in the future without taking urgent measures (Vareikienė, 2011); thus, it is important to develop pupils' humanity, create friendly relations and a safe learning environment starting from the very primary school lessons.

Schoolchildren's emotions, their value orientation, physical, verbal and non-verbal forms of aggression are revealed in physical education lessons during play situations, and the moments of victory or defeat (Žarienė, Ruzgienė, 2001). Physical violence or abusive words can be used in conflict situations. Therefore, teachers must notice the conflict and timely and properly address it in physical education lessons, not allowing the children to hurt or insult each other. Teachers must put an immediate end to pupils' bad behavior and find a constructive solution to the conflict. The child's emotional state can be best seen during the game. According to M. Jonilienė (2008) this also applies to the attempts of solving the long-accumulated internal problems and acting according to certain norms of behavior that may not always be acceptable and insulting other children's dignity. Junior schoolchildren's humanistic education in physical education lessons is a very important

and relevant issue due to the conflicts during play situations and the lack of children's support, attentiveness and respect for each other.

A. Gumuliauskienė (2001) points out that junior school age is the most important phase of developing humanistic values of an individual, because it is an intense period of child's personality development, their relationship with oneself and the world, the collection of new experience and information (Pileckaitė-Markovienė, 2005). It is therefore necessary to take into account the specificity of this age group and children's receptivity in internalization of humanistic values and development of comprehensive personality that develops only by interacting with the environment and people. Children at this age need to be provided with the conditions to express their individuality by physical activities, to develop communication and collaboration skills and to foster humanistic values. Although different levels or dimensions of humanity issues have been explored and the problems of humanistic education have been discussed, but there have been no studies concerning junior schoolchildren's humanistic education in physical education lessons. This prevents a composite picture about this age group children's humanity status in physical education lessons.

Therefore, **a scientific problem** emerges: how to plan junior schoolchildren's physical education lessons in order to expand not only their physical and mental powers, but also to develop their humanity.

The object of the research - the junior schoolchildren's humanistic education in physical education lessons.

The aim of the research - to specify the concept of humanity and reveal the assumptions of humanistic education in physical education lessons. To achieve this, the **objectives of the research** have been set:

1. On the basis of theoretical analysis of scientific sources to specify the concept of humanity and theoretical discourse of humanistic education.
2. To analyze theoretical research assumptions of junior schoolchildren's humanistic education in physical education lessons.

3. To identify the fundamental humanity manifestations in physical education lessons.
4. By means of humanistic education program simulation, to identify humanity changes in the junior schoolchildren's behaviour, assessing relationship between them and teachers in physical education lessons.
5. To assess junior schoolchildren's humanity expression changes in cognitive, emotional and connotative aspects.

Defended thesis statements:

- Highly favorable conditions of humanistic education are formed for junior schoolchildren in physical education lessons by the simulation of and realization of the program together with traditional teaching methods in educational practice.
- Most reflected humanistic manifestations and features distinguished in physical education lessons essential in this age group: *sensitivity* (support, empathy, attentiveness), *openness* (honesty, honesty, trust), *dignity* (self-esteem, respect, forgiveness) and *responsibility* (honesty, responsibility, voluntarism).
- Realization of junior schoolchildren's humanistic education program in physical education lessons leads to positive changes in children's humane behavior, when the curriculum is supplemented with the material highlighting the humanistic values, when role plays are simulated in some lessons and learners observe the behavior of other children, and experience positive or negative emotions, assess their behavior and decide to act humanely, when children are taught to compassion and comfort their peers, when the teachers observe the educational process and change bad children's behavior.
- Physical education teachers working under our program and implementing the principles of humanity reach the changes both in junior schoolchildren's and their teachers' behavior towards humanity.

Research methodology

The methodology is based on philosophical, pedagogical and psychological theories and provisions:

- **Humanistic education theory** formulates one of the key principles of the education system - the principle of humanism, stating the recognition of the value of each person, humane relationship and bringing personal choice and responsibility to the top hierarchy of values, encouraging learners 'actualization' and emotional experiences (Pukelis, 1998), as the man, being open to their experience, confident in their abilities, realizes oneself and becomes a harmonious resident (Rogers, 1983).
- **Humanistic psychology theory** (Maslow, 1971; Rogers, 1969; Lepeškieñė, 1996), states that a person actualizes oneself fully aware of the reality, and is able to accept oneself as it is, lives a rich emotional life, open to new experiences and challenges, is able to communicate with others based on human values, and matures and implements a tendency to self-expression when appearing in a safe, free and respectful environment, characterized by honesty, loyalty, and empathy.
- **Empiricist theory** emphasizes the importance of personal experience in the process of personal growth. The representatives of the theory J. J. Locke, J. J. Rousseau, J. Dawey and others asserted that the child must be educated taking into account his nature, physical, emotional, and cognitive development.
- **Pragmatism theory** (Dewey, 1997), explains that the individuality manifests itself in the society, and the true spread of individuality as the interaction of personal choice and freedom with objective conditions is not possible without humane and democratic social conditions.
- **Democratic theory of education** emphasizes active learning methods based on cooperation among members of the school community, partnership relations, human solidarity and the consolidation of democratic norms in educational institutions (Jackūnas, 1997, 2005).

- **Theory of confluent education** underlies the most important provision of humanistic psychology of human wholeness and indivisibility (Lepeškieñė, 1996), when the teaching and learning process integrates sensual, intellectual and psychomotor aspects, so that each learner becomes a unique personality.
- **Idea of a non-directive teaching** states that the role of educator changes in the education process - the educator-learner relationship is based on respect, equal communication, and openness. There is a transition from the leadership to the promotion of development (Miškiniš, 2002; Bitinas, 2000).
- **Principle of versatile education** recognizes the person as the highest value and thus is the starting point for the school education (Stulpinas, 1995).

The research methods

1. Theoretical:

Method of theoretical analysis. Analysis and summary of philosophical, pedagogical and psychological literature, which allowed *revealing* the concept of humanistic education, *highlighting* the problems of the concept, *defining* the manifestations of humanity, *justifying the* methodological approach of value orientations as the construct of humanity.

2. Empirical:

2.1. *Quantitative research methods - a survey*, which aimed at identifying junior schoolchildren's humanity changes, assessing relationship among the learners and teachers in physical education lessons.

2.2. *Descriptors of humane characteristics manifestations, positive and negative experiences, and the significance of self-determination*, which have been used to study junior schoolchildren's humanity expression in physical education lessons on the cognitive - conceptual, emotional - evaluative, connotative or potential behavioral levels.

2.3. *Observation*. Direct observation of children interaction in a natural environment, recording the events and contexts seen (Sugai, Lewis, 1996). Observation was carried out by a systematic method of observation collecting junior schoolchildren's empirical research data

on their behavior in physical education lessons in an effort to do it in as much as possible natural environment using pre-compiled behavior coding systems and recording them.

2.4. *Content Analysis* - it is a formalized method of document text study, based on the analysis of features that are important for the researcher. Content analysis is used in dissertation research for analyzing observation reports, and descriptors of humanity manifestations significance (Leedy, Ormrod, 2005).

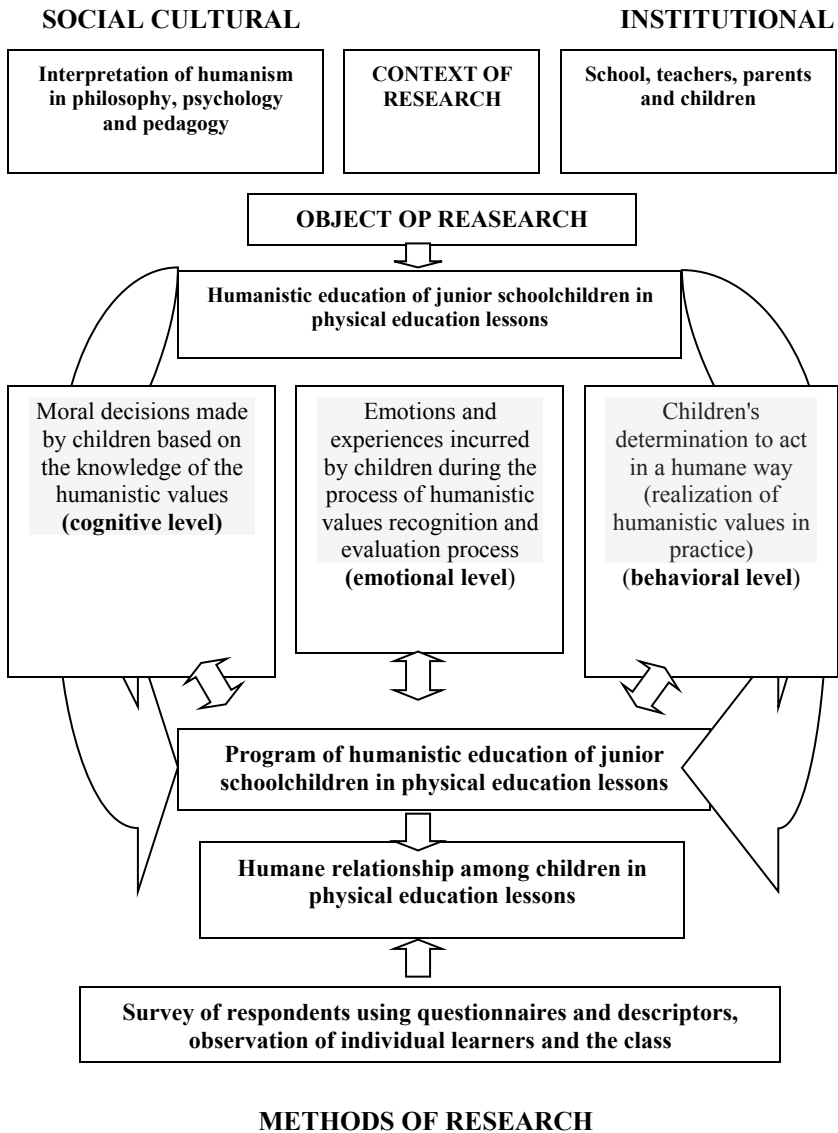
2.5. *Educational experiment*. Junior schoolchildren's humanistic education program in physical education lessons has been tested by an educational experiment which aimed at developing children's humanistic education.

2.6. *Simulation*. Simulation in the dissertation research is understood as a creation of constructive systems of social interaction among children and environment, support for the child, planning and implementation process for the educators. Simulation provides an opportunity to combine theoretical concepts and empirical data (Hitchman, 2004).

3. Statistical:

Data from the questionnaire survey, descriptors of humane characteristics manifestations, positive and negative experiences, and the significance of self-determination, as well as the observation and educational experiment has been processed by SPSS 10.0 software. Analysis of the data correlation has been carried out and the variations and reliability of the survey results have been identified.

Junior schoolchildren's humanistic behaviour research pattern was made on the basis of the interpretation of humanism in philosophy, psychology and pedagogy (Figure 1).

1 Figure 1. Humanistic behaviour research pattern of junior schoolchildren

Organization and stages of educational experiment

The following research organization phases have been set to study the assumptions of junior schoolchildren's humanistic education in physical education lessons.

First phase of the research (11-2004 – 04-2006). Analysis of scientific and methodological literature, formulation of the research problem, research objective, purpose, goals and thesis statements was carried out. The research methodology was prepared as well as the program of junior schoolchildren's humanistic education in physical education lessons. E group teachers actively participated in the development of the program, and then got familiarized with a developed program, and used it in physical education lessons.

Second phase of the research (05-2006 – 05-2007). Two Klaipeda city schools (2006-09-01) launched the educational experiment. Schools were chosen randomly so that all of Klaipeda city schools would have a probability not equal to zero to enter this sample. A representative sample was formed randomly, i.e., there was a list of Klaipeda city schools and every third school on the list was selected. The schools randomly selected: Klaipeda Gedminai Basic School, and Vyduņas Secondary School. In a similar manner E and K groups of respondent lessons were selected in these schools. 123 respondents from Klaipeda Gedminai Basic School and 40 schoolchildren from Vyduņas Secondary School participated in the educational experiment. There were two homogeneous research groups. In the experimental (E) group there were 81 children and in the control group (K) - 82 children. E and K groups' homogeneity was determined by Mann's - Whitney (U) test to determine the reliability of data variations among the groups. It was discovered that the E and K groups did not differ significantly before the educational experiment. "When implementing educational experiment or any other type of research, the research groups should be composed of 30 or more cases. When $n \geq 30$ attribute values in variation row are distributed almost normally" (Vaišvila, 1974, p. 40). Other authors indicate the same numbers (Kardelis, 1997; Sakalauskas, 1998). In addition to E and K group children more junior schoolchildren participated in the research. Thus, a large num-

ber of respondents have been studied. In our opinion the children represented junior schoolchildren's set pretty well, because a random sample is considered to be reliable when the number of observed units varies from 300 to 1000 (Bitinas, 2006).

The research involved 20 primary school teachers: five teachers from Vydūnas Secondary School and fifteen teachers from Klaipėda Gedminai Basic School. The principals of educational institutions allowed carrying out educational experiments (09-2006 - 05-2007), and the children and the teachers agreed to participate in it. E group schoolchildren were educated according to the Lithuanian General Education Curriculum and Education Standards (2003) integrating the program of junior schoolchildren's humanistic education in physical education lessons. The K group schoolchildren were educated in physical education lessons only according to general curriculum.

During the educational experiment (09-2006 - 05-2007) **Group E** teachers worked according to the program of junior schoolchildren's humanistic education in physical education lessons twice a week. Taking into account lesson objectives they used to provide the children with knowledge of humanistic values, encouraged their humane feelings, and shaped the children's decision to behave humanely. In the main or the final part of the lessons, the teachers used psycho gymnastic exercises, role plays and active games, and nurtured the children's humane behavior.

Group E schoolchildren were provided with knowledge of humanistic values in physical education lessons, they were taught to feel and experience them, and to make moral decisions taking them into consideration. Humanistic values that were formed during cognitive processes when assessing information and revealed themselves through the perception of personal and social sense formed a humanistic content of cognitive - semantic component, performing the cognitive function and helped the children choose to behave humanely.

Positive emotions in physical education lessons played an important role in Group E children's humanistic education process. They encouraged the children perceive humanistic values, and make decisions with regards to the values. During the processes of cognition and eval-

uation of values the significance of learners' emotions was revealed. The significance of experiences indicated the children's tendency to behave in a humane way; thus, it could become the motive of behavior, and made an emotional - evaluative component of humanistic behaviour.

Various scenarios were simulated for Group E children in physical education lessons. The schoolchildren had to make decision to behave in one way or another, then the children were asked to evaluate other children's and their own behavior during these situations. Since the decision to humanely behave is reflected in the behavior itself, the schoolchildren were constantly monitored by physical education teachers, and, if necessary, an inappropriate behavior was corrected in case of physical abuse, insult or otherwise hurting each other. If children behaved humanely in physical education lessons, the teachers praised them in front of the class, and encouraged them to continue doing so in the future. However, in case of inappropriate behavior in physical education lessons, the teacher talked to schoolchildren individually and analyzed the reasons for such behavior. Children's determination to behave humanely manifested itself by a specific behavior and its repetition, when the teacher used to encourage and strengthen such behavior of children. It made a connotative or potential behavioral component which mostly revealed schoolchildren's humanity.

Basic (E and K groups) program variations. The content of junior schoolchildren's humanistic education program in physical education lessons (Group E) has been more systematic, broader and more targeted at junior schoolchildren's humanistic education than the general education program (group K). Junior schoolchildren's humanistic education program in physical education lessons has been structured so that its realization in the pedagogical practice of physical education lessons would have a more effective humanistic education. General programs (group K) put more emphasis on satisfying children's mobility needs, expression of movement and self-expression, acquisition of physical experience and development of physical characteristics, but

little attention is paid on encouraging children's humanistic feelings, and their determination to behave in a humane way.

Third phase of the research (06-2007 – 06-2008). Results of the research were systematized, and statistically analyzed. The scientific-theoretical interpretation was carried out and the thesis statements were justified. The conclusions and recommendations have been developed.

Scientific novelty of the thesis. For the first time in Lithuania the assumptions of junior schoolchildren's humanistic education in physical education lessons were analyzed: 1) the school curriculum content was supplemented with the material emphasizing the humanistic values, familiarizing schoolchildren with the concepts of sensitivity, openness, dignity, and responsibility; 2) various situations were simulated in which schoolchildren observed the behavior of others and experienced emotions, assessed their behavior and made decisions to act humanely; 3) the use of exercises and games aimed at humanistic education, the children were taught to comfort and compassion others; 4) positive changes in schoolchildren's humanistic behavior in the classroom were expected by monitoring and changing their inappropriate behavior.

Practical significance. Junior schoolchildren's humanistic education program in physical education lessons verified by the experiment can be successfully applied in the education process of physical education lessons. So far, there was no methodology which teachers could use to educate children's humanistic behavior in physical education lessons.

Thesis structure and scope

The thesis consists of introduction, four chapters, conclusions, discussion, recommendations, references and appendices. It contains 30 visual aids, of which 27 figures, 3 tables. Appendices are provided at the end of the thesis. Scope of the thesis is 179 pages (excluding bibliography and appendices). Reference list is made of 369 entries.

CONTENT

INTRODUCTION.....	5
Chapter 1. HUMANITY IN THE CONTEXT OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES AND THEORETICAL ASSUPTIONS OF ITS EDUCATION.....	21
1.1. Interpretation of humanity in philosophy and pedagogy.....	21
1.1.1. Humanity as the basis for personal spirituality and morality.....	33
1.1.2. Values and their classification.....	35
1.1.3. Theoretical humanistic education research assumptions.....	40
1.2. Interpretation of humanistic education in psychology.....	48
1.3. Theoretical humanistic education research assumptions.....	57
1.3.1. Humanistic education at school.....	57
1.3.2. Teacher's role in the process of humanistic education.....	64
1.3.3. Children's humanistic education at various age groups.....	67
1.3.4. Peculiarities of children's humanistic education in physical education lessons.....	72
Chapter 2. RESEARCH ORGANIZATION AND METHODOLOGY OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN'S HUMANISTIC EDUCATION IN PHYSICAL EDUCATION LESSONS.....	83
2.1. Declarative research methodology and organization.....	83
2.2. Methodology of educational experiment.....	84
2.3. Methodology of survey.....	88
2.4. Research methodology of children's humanistic characteristics, positive and negative experiences and self-determination.....	90
2.5. Methodology of children's observation.....	91
2.6. Methodology of statistical empirical data analysis.....	94
Chapter 3. ASSUPTIONS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN'S HUMANISTIC EDUCATION IN PHYSICAL EDUCATION LESSONS.....	95
3.1. DATA OF DECLARATIVE RESEARCH.....	95
3.1.1. Children's opinion about their relationship in physical education lessons.....	95
3.1.2. Teachers' opinion about their relationship with children in physical education lessons.....	96
3.2. DATA OF EDUCATIONAL EXPERIMENT.....	98
3.2.1. Children's relationship in physical education lessons and	

its changes.....	98
3.2.2. Children’s and teachers’ relationship in physical education lessons and its changes.....	109
3.2.3. Significance of cognitive-semantic component of children’s humanity.....	120
3.2.4. Significance of emotional-evaluative component of children’s humanity.....	125
3.2.5. Significance of connotative of potential behaviour component of children’s humanity.....	137
3.2.6. Changes of the observation results in children’s humanistic behaviour in physical education lessons.....	145
Chapter 4. SUMMARY OF THE DISSERTATION RESEARCH.....	149
DISCUSSION.....	168
CONCLUSIONS.....	176
RECOMMENDATIONS.....	178
REFERENCES.....	180
APPENDICES (CD).....	211

RESEARCH RESULTS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN'S HUMANISTIC EDUCATION IN PHYSICAL EDUCATION LESSONS

The implementation of junior schoolchildren's humanistic education program in physical education lessons showed the significant improvement of Group E children's behavior with other children in their class. After the educational experiment Group E children's behavior with others has become more humane. Meanwhile, the Group K children's behavior during the same period has changed relatively slightly. Group K children lacked sensitivity and understanding in their relationship with their peers (as in the first study).

After the educational experiment positive changes have been indicated in Group E children's determination to behave humane. A targeted children's humanistic education by the implementation of junior schoolchildren's humanistic education program in physical education lessons, had a positive impact on children's behavior in Group E - it has become more humane. In the second phase of research it was found out that Group E children have become more sensitive to their classmates in physical education lessons, they always tried to cheer a classmate (variation 11.3%, $Z=-3.68$, $p<0.001$), to comfort (variation 16.3%, $Z=-6.248$, $p<0.001$), to assist (variation 50.6%, $Z=-6.423$, $p<0.001$), to praise for achievements in physical education lessons (variation 18.4%, $Z=-5.3$; $p<0.001$); they behaved with dignity, didn't cheat or play double (variation 8.4%, $Z=-1.995$, $p<0.046$). A statistically significant difference has been determined between the Groups E and K. Therefore, other children happily interacted and got on well with Group E children who behaved humanely.

After the educational experiment Group E children considered physical education teachers as an example of humanity because they more often listened to children (variation 16.6%, $Z=-3.359$, $p<0.001$), noticed the pupils' bad mood and talked to them (variation 19.0%, $Z=-$

4.903, $p < 0.001$), comforted them (variation 11.6%, $Z = -4.771$, $p < 0.001$), helped them (variation 22.8%, $Z = -5.025$, $p < 0.001$), and praised for their accomplishments (variation 15.4 %, $Z = -2.761$, $p < 0.01$). A statistically significant difference has been determined between the Groups E and K.

Study of significance of cognitive-semantic component of junior schoolchildren's humanity in physical education lessons attempted to clarify which human values respondents considered to be most important. Although during the educational experiment Group E children were provided with theoretical knowledge on humanistic values and humane behaviour, but after a year there were children in Group E who, like most children in Group K, did not behave more humanly.

Given the specificity of this age group and analyzing the cognitive-semantic component, the respondents were asked to identify humanistic values which they considered to be most important. In the second phase of research, there was an increase in the number of Group E children considering these values to be important: support, empathy, attentiveness, self-esteem, respect, forgiveness ($p = 0.000$), frankness ($p = 0.001$), confidence ($p = 0.007$), responsibility ($p = 0.015$), voluntarism ($p = 0.002$) and honesty ($p = 0.03$). Statistically significant increases in the number of Group E children who consider such values as important ones: help ($p = 0.000$), empathy ($p = 0.000$), attentiveness ($p = 0.000$), and forgiveness ($p = 0.000$).

Analyzing Group E survey data by gender, it was determined an increase in the number of Group E boys during the second phase of research who considered these values to be important and very important: support ($p = 0.001$), empathy ($p = 0.001$), sincerity ($p = 0.000$), frankness ($p = 0.009$), confidence ($p = 0.016$), self-esteem ($p = 0.000$), respect ($p = 0.003$), forgiveness ($p = 0.000$) and voluntarism ($p = 0.010$). There was a statistically reliable and highly reliable difference between the first and second phase of research results. In a year there was an increase in the number of girls who considered these values to be important: support ($p = 0.017$), empathy ($p = 0.014$), attentiveness ($p = 0.001$), sincerity ($p = 0.002$), respect ($p = 0.031$), forgiveness ($p = 0.002$). There was a statistically reliable and highly reliable differ-

ence the first and second research phase results. In order to sum up the research results of cognitive - semantic component of Group E children's humanity in physical education lessons, it can be said that the implementation of experimental program of junior schoolchildren's humanistic education proved to be successful, as the Group E children during the second phase of research became more aware of the importance of humanistic values and more often based their decisions to behave humanely in physical education lessons.

The analysis of the results of the significance of cognitive - semantic component of the Group K children's humanity in physical education lessons showed only a slight increase in the number of children who considered help, compassion and attentiveness to be important. Therefore, it can be said that the lack of importance of humanistic values may affect their decisions to behave in a humane way and further shaping of children's behavior. The study found out that Group E children, both during the first and the second phase of research, considered support, empathy, attentiveness and sincerity as very important. Group K children considered these values as less important, so it can be assumed that Group K children having insufficient knowledge about humanistic values considered them as unimportant and did not experience strong moral feelings as compared to Group E.

The research of emotional-evaluative component of humanistic values was based on the approach of moral emotions, forming the emotional-evaluative component content, which unfolds through the cognition and evaluation process of values. It was analyzed which emotions the children felt the need for, and which of them were able to directly affect their behavior. Most of the Group E respondents strongly experienced altruistic emotions towards other classmates.

In the second phase of research, there was an increase in the number of Group E children who experienced positive emotions and felt happy when they were playing with other children in physical education lessons ($p=0.003$), when they were able to help other children ($p=0.001$), when they felt the friendliness and support ($p=0.012$), gratitude when they received support ($p=0.045$). The number of children who were sad when others were unlucky increased ($p=0.000$) and the

number of children who enjoyed to be admired in physical education lessons decreased ($p=0.01$). There was a statistically reliable and highly reliable difference between the first and second research phase results. The number of Group E children who experienced strong positive emotions when other children admired them in physical education lessons increased ($p=0.01$), when they were playing with other children ($p=0.003$), when they did something good to other children ($p=0.001$), when they could help other children ($p=0.001$), when they felt the friendliness and support from other children ($p=0.012$), and gratitude when they received support ($p=0.045$), they felt satisfaction when comforted and cheered a sad child ($p=0.000$), felt good when they praised another child ($p=0.000$). There was a statistically reliable and highly reliable difference between the first and second research phase results. The analysis of the results by gender of the significance of emotional-evaluative component of human values shows the increase in the number of Group E boys who considered it important or very important and felt happy when: they were playing with other children in physical education lessons ($p=0.020$), when they could help other children ($p=0.010$), when they did something good ($p=0.014$), and the respondents were sad when the other children failed ($p=0.001$) and felt satisfaction when comforted and cheered sad children ($p=0.009$), and felt good when they praised another child ($p=0.001$). There was a statistically reliable and highly reliable difference between the first and second research phase results. There was an increase in the number of Group E girls who considered such issues as important or very important: when other children admired them in physical education lessons ($p=0.048$), when they felt the friendliness and support from other children ($p=0.018$), when they did something good ($p=0.019$), they felt good when they praised, comforted and cheered sad children ($p=0.019$), and were displeased when other children failed ($p=0.000$). There was a statistically reliable and highly reliable difference between the first and second phase of research results. In order to sum up the research results of emotional- evaluative component of Group E children's humanity and positive emotions in physical education lessons, it can be said that in most cases schoolchil-

dren's humanistic education in physical education lessons had a positive impact on Group E children who have been educated using an experimental curriculum. There were positive changes that allowed the formation of children's determination to behave humanely.

In the second phase of research there was an increase in the number of Group E children who experienced strong negative emotions and felt bad in physical education lessons when no one sympathized them ($p=0.03$), when no one praised for their achievements ($p=0.000$), and when they behaved badly ($p=0.001$). There was a statistically highly reliable and reliable difference between the first and second research phase results. There was an increase in the number of Group E children who experienced strong negative emotions and felt bad in physical education lessons when they offended somebody ($p=0.000$), when others behaved badly ($p=0,001$), when they ill-behaved themselves ($p=0.001$), when other children insulted or abused them ($p=0.034$), when no one comforted them ($p=0.03$), when no one praised for their achievements ($p=0.000$), when no one assisted in case of exercise failure ($p=0.000$) and they got angry when other children lied ($p=0.000$). There was a statistically highly reliable and reliable difference between the first and second research phase results.

Analyzing the research results by gender, it was determined that there was an increase in the number of Group E boys who strongly experienced negative emotions and felt bad when they insulted someone ($p=0.005$) or behaved badly ($p=0.020$), when others behaved badly ($p=0.011$), when other children insulted or abused them ($p=0.033$), when no one comforted ($p=0.036$) or praised for achievements in physical education lessons ($p=0.005$), when no one helped in case of failure to perform an exercise ($p=0.001$) and got angry when other children lied ($p=0.015$). There was a statistically reliable and highly reliable difference between the first and second research phase results. There was an increase in the number of girls who had gone through very strong negative emotions and felt bad when they insulted someone ($p=0.019$) or behaved badly ($p=0.011$), when others behaved badly ($p=0.001$), when other children insulted or abused them ($p=0.027$), when no one praised for achievements in physical educa-

tion lessons ($p = 0.021$) and no one helped in case of failure to perform an exercise ($p=0.014$), and got angry when other children lied ($p=0.009$), and cheated ($p=0.060$). There was a statistically reliable and highly reliable difference between the first and second research phase results. In order to sum up the research results of emotional-evaluative component of Group E children's humanity and negative emotions in physical education lessons, it can be said that most Group E children understood the meaning and relevance of human values by suffering negative emotions and feeling bad for their classmates' and their own inhumane behavior. By taking this as an evaluation criterion, the schoolchildren developed their determination to behave humanely.

Group K children during both the first and the second phase of research strongly experienced positive emotions, when they succeeded in physical education lessons, when they played with other children, and they felt gratitude for children whom they received help from. There was a statistically significant increase in the number of Group K children who experienced strong positive emotions in physical education lessons when other children admired them ($p=0.001$). There was a highly reliable difference between the first and second research phase results. The analysis of Group K children's positive experiences by gender shows that the number of both boys ($p=0.019$) and girls ($p=0.009$) who considered it important and were happy when other children admired them in physical education lessons increased. There was a statistically reliable difference between the first and second research phase results.

During the first study, Group K children strongly experienced negative emotions and felt bad in physical education lessons when they offended somebody or behaved badly, suffered criticism from other children and were angry for other children's lies and impersonation. But mostly Group K children suffered and felt bad for the other children's misbehavior toward them, when other children insulted or acted offensively, and none of the children comforted them. During the second study fewer respondents in Group K experienced negative feelings, when badly behaving with other children. There was an in-

crease in the number of Group K children who went through very strong negative emotions and felt bad in physical education lessons when no one helped in the failure to perform an exercise ($p=0.032$). There was a statistically reliable difference between the first and second research phase results.

There wasn't a statistically reliable difference between the first and second research phase results concerning Group K boys' negative experiences. However, the number of Group K girls who went through very strong negative emotions and felt bad in physical education lessons increased during the second study. They felt bad when other children behaved badly or they did it themselves, they were angry seeing other children lying. In order to sum up the research results of emotional- evaluative component of Group K children's humanity and negative emotions in physical education lessons, it can be said that the research results of Group K children deteriorated. The number of cases when Group K children experienced negative emotions and felt bad for the other children's misbehavior increased.

The analysis of the connotative or potential behavior component helped to determine how children evaluate their own and other children's behavior in different situations. During the first study, the majority of Group E children's determination to behave humanely in physical education lessons was purposeful, while in the second study it was even more purposeful. There were more cases during the second study when Group E children whose determination to behave humanely was very purposeful found it important to comfort fallen down children ($p=0.004$), and during the game or in the event of a dispute, to control themselves and not to push or insult other children ($p=0.022$). A year later there was a significant increase in the number of cases when children whose determination to behave humanely was purposeful and who considered it important to compete fairly and to comply with rules of the game ($p=0.001$), to help children in failure to complete the exercise or other task ($p=0.003$), to be on good terms with all children in a lesson ($p=0.001$), to deal with respect with weaker children ($p=0.000$), not to blame the other children for the failure in the game ($p=0.01$), in case of disagreement to listen and understand

the opinion of other children ($p=0.034$) to control themselves and not to push or insult other children during the game or in the event of a dispute ($p=0.011$), to respond to the teacher's comments and instructions ($p=0.013$), not to hinder a lesson or irritate other children ($p=0.011$) and deal with problems calmly ($p=0.01$). There was a statistically reliable and highly reliable difference between the first and second research phase results.

There was an increase in the number of cases when Group E boys whose determination to behave humanely was purposeful and who considered it important to compete fairly and to comply with rules of the game ($p=0.044$), to help children in failure to complete the exercise or other task ($p=0.026$), to be on good terms with all children in a lesson ($p=0.014$), to deal with respect with weaker children ($p=0.002$), control themselves and not to push or insult other children during the game or in the event of a dispute ($p=0.019$), not to hinder a lesson or irritate other children ($p=0.012$) and deal with problems calmly ($p=0.048$). There was a statistically reliable difference between the first and second research phase results.

In a year there was an increase in the number of cases when Group E girls considered it very important or important to compete fairly and to comply with rules of the game ($p=0.005$), to comfort fallen down children ($p=0.010$), to be on good terms with all children in a lesson ($p=0.031$), to deal with respect with weaker children ($p=0.018$), not to blame the other children for the failure in the game ($p=0.027$), to respond to the teacher's comments and instructions ($p=0.044$). There was a statistically reliable difference between the first and second research phase results. In order to sum up the research results of connotative or potential behavior component of Group E children it can be said that most children in Group E had a very purposeful determination to behave humanely. Group E children were determined to behave humanely with other children in their class and to meet their own and other children's needs, related to humanistic values. Group E children after the educational experiment were more purposefully determined to behave humanely. Thus, they more often implemented self-determination than Group K children.

During the first study, more than a half of Group K respondents' determination to behave humanely in physical education lessons was very purposeful, but during the second study, there was a significant reduction in the number of cases when the children found it very important to help the children in failure to complete an exercise or other task ($p=0.021$), to comfort fallen down children ($p=0.015$), not to boast after performing an exercise or other task well ($p=0.048$), to acknowledge their guilt on the failure during the game ($p=0.007$) and to respond to the teacher's comments and instructions in the lesson ($p=0.045$). There was a statistically reliable difference between the first and second research phase results.

Analysis of the research results of a connotative or potential behavior component by gender showed a reduction of cases of Group K boys, whose determination to behave humanely has been very purposeful and considered to be important praising children when they succeeded performing an exercise or other tasks ($p=0.032$). There was a statistically reliable difference between the first and second research phase results. There was an increase in the number of cases of Group K girls whose determination to behave humanely has been very purposeful and they considered to be important to comfort fallen down children ($p=0.019$) as well as accept their guilt on the failure during the game ($p=0.010$). There was a statistically reliable and highly reliable difference between the first and second research phase results. In order to sum up the research results of a connotative or potential behavior component in physical education lessons, it can be said that the majority of Group K children's purposeful determination to behave humanely significantly decreased during the second research.

Since the person's decision to behave humanely is best reflected in his behavior, children's behavior in physical education lessons has been monitored and examined as to how the children realized their determination to behave humanely by their specific actions. Observation of individual Group E children during the second research revealed that in most cases their behavior had become more humane. The number of cases when Group E children in physical education lessons enjoyed other children's success (5 times change, $p=0.033$, $t=-2.646$), got

on well with other children (9 times change, $p=0.003$, $t=-3.375$), increased and this behavior was stable. The number of cases when children argued with others in their class diminished (4 times change, $p=0.040$, $t=2.280$) and their behavior was not stable, unlike Group K group children. There was a statistically reliable difference between the first and second research phase results. While in many cases Group E children's behavior has become more humane, there was no statistically significant difference between the first and second research phase results. Therefore, it can be stated that these statistically insignificant changes in Group E children's humanistic behavior may have been impacted by the fact that the children did not always behave naturally when being observed by someone else. They put more effort in showing their abilities, were naughty, didn't always listen to the teacher's instructions, were tense and nervous, and thus often made mistakes and tried to make everything right and were checking if the observer noticed or not. Lessons observation had an impact on teachers as well as their interaction with the schoolchildren. The communication was sometimes tense and too formal, which could have had an impact on children's behavior in physical education lessons.

Analyzing the changes in Group E by gender, in most cases boys' behaviour in physical education lessons has become more humane. The number of cases when Group E boys in physical education lessons enjoyed other children's success, and followed teacher's instructions increased. Such behaviour was stable. However, a statistically significant difference between the first and second research phase results was determined only among the boys who got on well with others in physical education lessons (4 times change, $p=0.013$, $t=-3.162$), and their behavior was stable. During the second study Group E girls, like Group E boys, more often enjoyed other children's success, shared their sports kit with them, addressed the disagreements peacefully, competed fairly, followed the rules of the game, and followed teacher's instructions. Such behaviour was stable. However, unlike the boys' results, a statistically significant increase in the number of girls who were talking to the other girls in class, and often were reluctant to re-

spond to the teacher's comments was determined (3 times change, $p=0.045$, $t=2.333$). Their behavior was stable.

The analysis of monitoring results of individual Group K children shows that in many cases respondents' behavior remained the same as in the first research or became even worse. Group K children's behavior with other children has become less humane. In the second study, there was a slight increase in the number of cases when Group K respondents comforted fallen down children, didn't push other children, but such behavior was not stable. The number of cases when Group K respondents didn't help or comfort other children, were unhappy about other children's success, teased the others during the game (pulled the hair or clothing), pushed the other children, were reluctant to follow the teacher's instructions and did not feel guilty decreased. No statistically significant difference between the first and second research results has been found. The analysis of monitoring results of individual Group K children suggests that Group K children could have consciously behaved well, in order to favor the teacher or in fear of possible penalties for their misbehavior. The analysis of change in Group K children's behaviour by gender shows that the behaviour of Group K boys and girls in physical education lessons remained the same or slightly improved, but such behavior was not stable.

The analysis of the whole class monitoring results showed that in most cases Group E respondents' behavior became more humane. In the first study there were no Group E respondents who helped other classmates when they fell down or performed an exercise, comforted in case of exercise or assignment failure. In a year time, the cases when Group E children behaved humanely with others were recorded. The children helped other classmates when they fell down or failed to perform an exercise, comforted in case of exercise or assignment failure, praised for a successfully performed task, didn't blame other children for failures in the games; they also felt guilty when they behaved badly, and such behavior was stable. It can therefore be assumed that practical implementation of education program in physical education lessons could have affected Group E children's behavior as well as their conscious determination to behave humanely. After the imple-

mentation of the experimental program, when monitoring Group E children's behavior it was stated that in some cases children were angry with their classmates for pushing them, they boasted, didn't admit their fault, blamed for failures, argued with other children, talked to them during games and didn't respond to the teacher's comments on their misbehavior. However, such Group E children's behaviour was not stable, more casual than regular. It is important to emphasize that in a year the whole class behavior with other children has become more humane.

In the second study, there was a significant increase in the number of Group K children, unlike Group E children, who didn't help others when they fell down, didn't comfort in case of exercise or assignment failure, followed the teacher's instructions reluctantly. There were cases when Group K children treated other children destructively, i.e. violated classmates' dignity, blamed them for failures, and pushed them. Such behavior was stable. Therefore, it can be said that not only anti-social but also destructive children's behavior can be expected if primary school teachers would not provide additional humanistic education both in physical education and other lessons.

CONCLUSIONS

1. Humanity as one of the greatest manifestations of man's spiritual being, in itself implies a number of other values that make up the content and nature of morality: it is openness to another person, tenderness, compassion, and kindness, the assertion of an individual's freedom of choice and responsibility. Teachers' work clearly reveals the principle of integration, the existence of which is confirmed by an idea of personality development raised by scientists and educators. Moral development is closely related to other parts of education, development of all human powers. Thus, the importance of humanistic education and the need to rely on the nation's humanistic values is emphasized.

2. When organizing the educational process the teacher of physical education is guided by the principle of humane pedagogical relationship where the educator -learner relationship is based on mutual respect, sincerity, friendship, support, tolerance and justice. So, physical education lessons are becoming the result of a teacher and student humane relations, a creative collaboration oriented to humanism and culture-based democracy.

3. The most noticeable manifestations and signs of junior schoolchildren's humanistic behaviour in physical education lessons are as follows: sensitivity (support, empathy, attentiveness), openness (honesty, candor, trust), dignity (self-esteem, respect, forgiveness) and responsibility (honesty, responsibility, volunteerism).

4. The implemented humanistic education program was designed to determine junior schoolchildren's humanistic behavior changes that revealed through the better learners' behavior, and more positive learner -teacher relationship. Positive behavior changes have been achieved by conveying knowledge of humanistic values for children in physical education lessons, by experiencing them and behaving accordingly. After the educational experiment children in the experimental group as compared to the control group ones, were more sensitive and responsive when communicating with other children in their class. Changes in the behavior of the experimental group children affected changes in the relationship among control group children and their teachers. It has become more sincere and sensitive.

5. The evaluation of changes in junior schoolchildren's humanistic behavior by cognitive, emotional and connotative aspects indicated that:

- After the educational experiment and training in accordance with our developed program in physical education lessons, most of the children in the experimental group realized the importance of humanistic values, and they based their humanistic behavior on them.

- Strong emotional experiences of experimental group children revealed stronger as compared to the control group. Children in the experimental group felt the need for positive emotions more often than the control group children, which influenced their humanistic behaviour.

- There was a significant increase in the number of experimental group children whose determination to behave humanely was purposeful.

6. Positive changes in the experimental group suggest that humanistic education can be expressed as a multifunctional phenomenon by the implementation of the education program, to be effective in facilitating the development of favorable conditions implicating humanistic values and reflecting on ones own and other children's behavior making moral decisions, developing relationship based on sensitivity, openness, dignity and responsibility.

RECOMMENDATIONS

Developing junior schoolchildren's humanistic behavior, the teachers of physical education should find acceptable and effective education strategy that includes cognitive, emotional and behavioral levels and to impart knowledge about humanistic values, to allow greater access to sensitivity, openness, dignity and responsibility content and to waken up children's humane feelings, to shape their attitudes and determination to behave humanely. Based on our research findings the following recommendations can be made.

In the preparatory part of the physical education lessons while implementing the aims and objectives, it is necessary to select and supplement the training material about humanistic values and to introduce the content of humanity to the children which would reveal to the learners the essence of humanistic values, and to provide with examples of humanistic behavior from famous people's or classmates' lives.

Teachers in all physical education lessons must emphasize, observe and assess the children's relationship based on sensitivity, dignity, honesty and responsibility. They must apply educational strategies to create a supportive emotional environment for children and to develop humane teacher relationship based on respect, help, kindness and empathy. Humanistic values must be discussed, and during active or mobile games the conditions to feel them, experience and reflect must be provided. Schoolchildren must be taught to make moral decisions, to draw attention to other classmates' experiences, expression, and failure. Educational activities are organized in a secure, supportive environment where pupils experience success and a sense of self-confidence.

In the final part of physical education lesson it is important to praise the children not only for their achievements, but also for their ability to listen to the other class members' opinion, to solve conflicts appropriately and to comfort children who failed in doing something.

Teachers should involve parents in the educational process of developing humanistic behavior. Parents would maintain internalization of humanistic values in a safe home environment and successfully continue the development of developing humanistic behaviour started in physical education lessons.

Approval of the dissertation research results

Scientific publications on the topic of dissertation reviewed in scientific journals:

1. Rauckis, J., **Jančiauskas, R.** (2005). Junior schoolchildren physical education needs. *ATEE. Spring University. Changing education in a changing society, vol. 2*, pgs. 84–87.
2. **Jančiauskas, R.** (2005). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinio ugdymo humanizavimo galimybės per kūno kultūros pamokas. *Pedagogika, Nr. 80*, p. 91–96.
3. **Jančiauskas, R.** (2006). Junior schoolchildren, parents and teachers' opinion about healthy lifestyle and upheld humanistic values in physical education lessons. *ATEE Spring University.*

Teacher of the 21st century: Quality education for quality teaching, pgs. 620–626.

4. **Jančiauskas, R.**, Rauckis, J. (2007). Relationship among junior schoolchildren and teachers and internalization of humanistic values in physical education lessons. *ATEE. Spring University. Changing education in a changing society, 1*. Klaipeda, pgs. 186–191.

5. **Jančiauskas, R.** (2009). Change of interrelations of elementary school age children by the means of internalization of humanistic values during physical training lessons. *ATEE. Spring University. Changing education in a changing society*, Klaipėda, pgs. 319–326.

6. **Jančiauskas, R.** (2011). Preconditions of young learners' humanistic education during physical education lessons. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas, vol. 2(81)*, pgs. 17–23.

7. **Jančiauskas, R.** (2011). The characteristics of junior school children's expressions of humanistic behavior in physical education lessons. *ATEE. Spring University. Changing education in a changing society, 2*. Klaipeda, pgs. 123–133.

8. **Jančiauskas, R.** (2011). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo raiška kūno kultūros pamokose. *Tiltai*, Nr. 3(56), p. 281–296.

9. **Jančiauskas, R.** (2012). Characteristics of young learners' psychological well-being and self-esteem in physical education lessons. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas, vol. 2(85)*, pgs. 18–24.

Presentations on the topic of dissertation at scientific conferences

1. Jančiauskas, R. (2010-11-19). Humaniško ugdymas pradinės mokyklos kūno kultūros pamokose: vaikų ir mokytojų tarpusavio santykių kaita. Pranešimas tęstinėje IX tarptautinėje mokslinėje konferencijoje Mokytojų rengimas XXI amžiuje: pokyčiai ir perspektyvos. Šiauliai: ŠU.

2. Jančiauskas, R. (2011-04-15.). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo raiška kūno kultūros pamokose”. Pranešimas KU Pedagogikos fakulteto ir Edukacinių inovacijų centro organizuotoje konferencijoje *Pilietinis asmens tapatumas - visuomenės narių jungiamoji grandis* skirtoje Klaipėdos universiteto 20-mečiui ir KU Pedagogikos fakulteto 35-mečiui paminėti. Klaipėda: KU.

3. Jančiauskas, R. (2012-04/18-19). Characteristics of young learners' psychological well-being and self-esteem in physical education lessons. Pranešimas 5 – oje Baltijos šalių mokslo konferencijoje *Naujos idėjos ir aktualijos sporto moksle* organizuotoje Kūno kultūros akademijos kartu su Baltijos sporto mokslo draugija ir Lietuvos nacionaliniu olimpinio komitetu. Kaunas: LKKA.

About the author

Education

In 1999, graduated from the Lithuanian Academy of Physical Education and received a Bachelor's degree in education studies and a qualification of a physical education teacher.

In 2003, he graduated from Klaipėda University Master study program and received a Master's degree in sports.

Professional Activities

Since 2004 he has been working as the Assistant of Klaipėda University, Faculty of Pedagogy, Physical Education Department.

Since 2011, he has been working as the Lector of Klaipėda University, Faculty of Pedagogy, Physical Education Department.

Subjects taught: Physical Education Theory and Didactics, Winter sports, Practice at Schools, supervision of undergraduate's thesis, theses reviewing.

Research interests

Junior schoolchildren's physical education in the context of humanistic pedagogy.

Santrauka

Tyrimo mokslinis aktualumas. Dabarties iššūkių akivaizdoje itin opi tampa asmens integralumo, jo gyvenimo darnos ir prasmingumo problema, todėl ypač svarbios darosi švietimo pastangos humanizuoti žmonių gyvenimą, padėti kelti ir ieškoti atsakymų į žmonių gyvenimo prasmės ir paskirties klausimus. Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatose Lietuvos švietimas yra grindžiamas pagrindinėmis tautos, Europos ir pasaulio kultūros vertybėmis: asmens nelygstamos vertės ir orumo, artimo meilės, prigimtinės žmonių lygybės, žmogaus laisvių ir teisių, tolerancijos, demokratinių visuomenės santykių teigimu. Šiandieninei mokyklai keliamas reikalavimas organizuoti ugdymo procesą, kuriant bendražmogiškoms vertybėmis pagrįstus, humaniškus tarpusavio santykius. Humanishkumas, arba žmoniškumas, yra pozityvus požiūris į žmogų, į jo gyvybę, kaip esminę vertybę, meilės ir pagarbos objektą, tai ir asmens vertingumo, jo pasirinkimo laisvės ir atsakomybės teigimas. Humanishkumas implikuoja rūpinimąsi žmonių gerove ir jiems kenkiančių veiksmų prevencija, nesuderinamas su antihumanishkų idėjų ir veiksmų tolerancija bei savo reikšme artimas altruizmui (Bitinas, 2004).

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008) teigiama, kad ugdymo turinys turi skatinti mokinius apmąstyti savo šalies ir pasaulio kultūros paveldo įvairovę, žmogiškąsias vertybes, jų išsaugojimo ir puoselėjimo būtinybę, ugdytis pagarbą savo šalies kultūrai ir tolerantišką požiūrį į fizinius, religinius, socialinius, kultūrinius žmonių skirtumus, tačiau konkrečių humanishkumo ugdymo metodų ir būdų nepateikia. Mokyklai keliamas uždavinys – sudaryti sąlygas žmogaus vidinių galių plėtotei, humanishkos, dvasingos asmenybės tapsmui mokymo(si) metu (Cibulskaitė, 2000). Tačiau A. Žemgulienė, S. Montvilaitė (2008) nurodo, kad reglamentaciniuose reformos dokumentuose nubrėžta ugdymo humanizavimo ir demokratizavimo kryptis realiame gyvenime nublanksta prieš vis dažniau pasireiškiančius mokyklinio smurto

faktus. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams pradėjus lankyti mokyklą, plečiasi pažintinės galimybės, turtėja jų emocinis pasaulis, formuojasi empatija ir elgesys. Tačiau pradinių klasių mokiniai neretai patiria bendravimo sunkumų (Augienė, 2002, Bakutytė, 2002 b), nes šio amžiaus vaikų tarpusavio santykiuose neretai pasigendama pagalbos, dėmesingumo ir pagarbos vienas kitam (Cibulskaitė, 2000; Bakutytė, 1998).

Mokykloje kiekvienas vaikas turėtų jaustis reikšmingas ir saugus, tačiau mokinių apklausos rodo, jog nemaža dalis vaikų mokyklose tampa agresijos ir patyčių aukomis (Zaborskis, Cirtautienė, Žemaitienė, 2005), o didėjantis vaikų agresyvumas ir patyčios mokykloje – vis aktualesne visuomenės problema (Rupšienė, Plačienė, 2002, Vareikienė, 2009). Remiantis pasauline ir Lietuvos statistika, smurto ir patyčių raiškos tendencijos tarp vaikų įgauna vis platesnį mastą (Gumuliuskienė, Juodaitytė, Malinauskienė, 2010; Girdvainis, Pocevičienė, 2009), o smurtinio elgesio aktai mokyklose yra vis žiauresni, ilgainiui išvirtina mokinių sąmonėje ir tampa įprastiniu reiškiniu (Gailienė, Kuklinskaitė, 2004). Lietuvos mokyklose yra susidariusi beveik kritinė situacija, kuri ateityje, nesiimant skubių priemonių, gali būti nekontroliuojama (Vareikienė, 2011), todėl svarbu jau nuo pradinių klasių ugdyti mokinių humaniškumą, kurti draugiškus vaikų tarpusavio santykius ir saugią ugdymosi aplinką.

Kūno kultūros pamokose žaidybinių situacijų metu, pergalės ar pralaimėjimo akimirkomis aktyviai reiškiasi mokinių emocijos, jų vertybinės orientacijos, fizinės, verbalinės ir neverbalinės vaikų agresyvumo formos bei rūšys (Žarienė, Ruzgienė, 2001). Dažnai konfliktinių situacijų metu vaikai apsižodžiuoja arba net naudoja vieni prieš kitus fizinį smurtą. Todėl mokytojai, kūno kultūros pamokų metu pastebėję kilusius konfliktus, privalo juos laiku ir tinkamai išspręsti, neleisdami vaikams vieniems kitus skriausti ar įžeidinėti, būtina nedelsiant nutraukti netinkamą auklėtinių elgesį ir ieškoti konstruktyvių konflikto sprendimo būdų. Žaidimo metu galima geriausiai matyti vaiko emocinę būklę ir, pasak M. Jonilienės (2008 b), bandymus spręsti jį jaudinančias ir seniai susikaupusias vidines problemas bei elgtis pagal tam tikras elgesio normas, kurios

kitiems vaikams ne visada gali būti priimtinos ir žeidžiančios jų orumą. Dėl žaidybinių situacijų metu dažnai kylančių konfliktų ir vaikų pagalbos, dėmesingumo ir pagarbos vienas kitam stokos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymas kūno kultūros pamokose yra labai svarbus ir aktualus.

A. Gumuliauskienė (2001) nurodo, kad pats svarbiausias amžiaus tarpsnis ugdant humanistines asmens vertybes yra jaunesnysis mokyklinis amžius, nes tai yra intensyvaus vaiko asmenybės, jo savivaizdžio raidos periodas, tai jo santykis su savimi ir pasauliu (Pileckaitė-Markovienė, 2005) bei naujos patirties ir informacijos kaupimas. Todėl būtina atsižvelgti į šio amžiaus specifiškumą ir vaikų imlumą internalizuojant humanistines vertybes bei ugdant visapusiškas asmenybes, kurios vystosi tik sąveikaudamos su aplinka ir žmonėmis. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai labai imlūs, jūdriūs, norintys pažinti pasaulį ir save, todėl šiame amžiaus tarpsnyje turi būti sudaromos sąlygos vaikams patirti judėjimo džiaugsmą, skatinti juos būti fiziškai aktyvius. Kūno kultūra pradinėse klasėse teikia galimybę patirti išlavinto, stipraus, sveiko kūno ir grakščių judesių vertę bei ugdytis fizinę ir dvasinę ištvermę, stiprinti valią, ryžtą, patirti judėjimo džiaugsmą. Šio amžiaus vaikams būtina sudaryti sąlygas jų prigimčiai artima fizine veikla išreikšti savo individualumą, saviraišką, ugdytis bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius bei puoselėti humanistines vertybes. Nors skirtingais lygmenimis ar aspektais tyrinėti humaniškumo klausimai, gilintasi į humaniškumo ugdymo problemas, tačiau tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjamas jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymas kūno kultūros pamokose, nerasta. Tai neleidžia susidaryti visuminio vaizdo apie šio amžiaus vaikų humaniškumo būklę kūno kultūros pamokose.

Todėl iškyla **mokslinė problema:** kaip, žiūrint iš vertybinių pozicijų, organizuoti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kūno kultūros pamokas, kad būtų plėtojamos ne tik jų fizinės ir psichinės galios, bet ir ugdomas vaikų humaniškumas.

Tyrimo objektas – jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymas kūno kultūros pamokose.

Tyrimo tikslas – konkretizuoti humaniškumo sampratą ir atskleisti humaniškumo ugdymo kūno kultūros pamokose prielaidas.

Siekiant šio tikslo išsikelti **tyrimo uždaviniai**:

1. Remiantis mokslinių šaltinių teorine analize konkretizuoti humaniškumo sampratą ir humaniškumo ugdymo teorinį diskursą.
2. Išanalizuoti teorines jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymo kūno kultūros pamokose tyrimo prielaidas.
3. Išskirti esmines humaniškumo apraiškas kūno kultūros pamokose.
4. Sumodeliavus humaniškumo ugdymo programą, nustatyti jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių humaniškumo pokyčius, vertinant mokinių tarpusavio ir mokytojų bei mokinių santykius kūno kultūros pamokose.
5. Įvertinti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo raiškos pokyčius kognityviniu, emociniu ir konatyviniu aspektais.

Ginamieji disertacinio tyrimo teiginiai

- Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymo(si) modeliavimas kūno kultūros pamokose, programos realizavimas greta tradicinių mokymo metodų pedagoginėje praktikoje sudaro labai palankias sąlygas humaniškumo ugdymui(si) kūno kultūros pamokose.
- Kūno kultūros pamokose ugdant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumą išskiriamos esminės šio amžiaus vaikų humaniškumo apraiškos ir jų požymiai, kurie labiausiai atsispindi *jautrumu* (pagalba, užuojauta, dėmesingumu) *atvirumu* (nuoširdumu, tiesumu, pasitikėjimu), *orumu* (savigarba, pagarba, atlaidumu) ir *atsakingumu* (sąžiningumu, pareigingumu, savanoriškumu).
- Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymo(si) kūno kultūros pamokose programos realizavimas, kai ugdymo turinys yra papildomas medžiaga, išryškinančia humanistines vertybes; kai pamokose modeliuojamos

žaidybinės situacijos, kurių metu mokiniai, stebėdami kitų vaikų elgesį ir patirdami teigiamų arba neigiamų emocijų, vertina jų elgesį ir priima sprendimus humaniškai elgtis; kai žaidimų metu, vaikai yra mokomi jausti šalia esantį, jį paguosti ir užjausti bei, mokytojams stebint ugdymo procesą ir koreguojant netinkamą mokinių elgesį, leidžia pasiekti teigiamų jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniško elgesio pokyčių.

- Kūno kultūros pamokose mokytojams dirbant pagal mūsų parengtą programą ir ugdymo procese realizuojant humaniško principus pasiekiami ne tik jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų, bet ir juos ugdančių pedagogų elgesio pokyčiai humaniško linkme.

Tyrimo metodologija

Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro filosofinės, pedagoginės ir psichologinės teorijos bei nuostatos:

- **Humanistinė ugdymo teorija** formuluoja vieną pagrindinių švietimo sistemos principų – *humanizmo principą*, teigiantį apie kiekvieno asmens vertės pripažinimą, humaniškus santykius, į vertybių hierarchijos viršūnę iškeliant asmens pasirinkimo laisvę ir atsakomybę, skatinant ugdytinių „saviaktualizaciją“ bei emocinius išgyvenimus (Pukelis, 1998), nes žmogus, būdamas atviras savo patirčiai, pasitikėdamas savo sugebėjimais, realizuoja save ir tampa harmoningai gyvenančiu (Rogers, 1983).
- **Humanistinės psichologijos teorija** (Maslow, 1971; Rogers, 1969; Lepskienė, 1996), teigianti, kad save aktualizuojantis žmogus aiškiai suvokia realybę, geba priimti save tokį, koks yra, gyvena turtingą emocinį gyvenimą, atvirą naujiems potyriams ir iššūkiams, geba bendrauti su kitais žmonėmis, remiasi bendražmogiškais vertybėmis, o patekęs į saugią, laisvą ir pagarbią aplinką, kuriai būdingas nuoširdumas, palankumas ir empatija, auga, bręsta ir įgyvendina polinkį į saviraišką.

- **Empirizmo teorija**, pabrėžianti žmogaus patirties svarbą asmenybės tapsmo procese. Šios teorijos atstovai J. Locke, J. J. Rousseu, J. Dawey ir kiti teigė, kad vaiką reikia ugdyti atsižvelgiant į jo prigimtį, fizinę, emocinę, kognityvinę vystymąsi.
- **Pragmatizmo teorija** (Dewey, 1997), aiškinanti, kad individualybė pasireiškia sociume, o tikroji individualybė kaip asmeninės pasirinkimo ir laisvės sąveikos su objektyviomis sąlygomis sklaida neįmanoma be humaniškų ir demokratiškos socialinių sąlygų.
- **Demokratinio ugdymo teorija**, pabrėžianti aktyvius mokymo metodus, grindžiamus mokyklos bendruomenės narių bendradarbiavimu, partneriškais santykiais, žmogiškuoju solidarumu ir demokratiškos normų įtvirtinimu švietimo institucijų veikloje (Jackūnas, 1997, 2005).
- **Susiliejančio (visuminio) ugdymo teorija**, pagrindžianti svarbiausią humanistinės psichologijos nuostatą apie žmogaus visybiškumą ir nedalomumą (Lepeškieienė, 1996), kai mokymo ir ugdymo procese integruojami jausminiai, intelektualiniai ir psichomotoriniai aspektai, kai kiekvienas ugdytinis tampa unikalia asmenybe.
- **Nedirektyvaus mokymo idėja** skelbia, kad ugdymo proceso metu keičiasi ugdytojo vaidmuo – ugdytojo ir ugdytinio santykiai remiasi pagarbos, lygiateisio bendravimo, atvirumo nuostatomis, nuo vadovavimo pereinama prie skatinimo ugdytis (Miškinis, 2002; Bitinas, 2000).
- **Visybiško ugdymo principu** žmogus pripažįstamas aukščiausia vertybe ir yra viso mokyklos ugdymo išeities taškas (Stulpinas, 1995).

Tyrimo metodai

1. Teoriniai:

Teorinės analizės metodas. Filosofinės, pedagoginės, psichologinės literatūros analizė ir apibendrinimas, leidęs *išsiaiškinti* humaniškumo sampratą, *išryškinti* tos sampratos problemiškumą, *apibrėžti* humaniškumo apraiškas, *pagrįsti* vertybinių orientacijų, kaip humaniškumo konstrukto, metodologinę prieigą.

2. Empiriniai:

2.1. *Kiekybinio tyrimo metodas – anketinė apklausa*, kuria siekta nustatyti jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių humaniškumo pokyčius, vertinant mokinių tarpusavio bei vaikų ir mokytojų tarpusavio santykius kūno kultūros pamokose.

2.2. *Humaniškumo apraiškų požymių, teigiamų ir neigiamų išgyvenimų bei apsisprendimo reikšmingumo aprašai*, kuriais buvo tirta jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo raiška kūno kultūros pamokose kognityviniu-prasminiu, emocijų-vertinamuoju, konatyviniu arba potencialaus elgesio lygmeniu.

2.3. *Stebėjimas*. Tiesioginis vaikų, sąveikaujančių tarpusavyje, stebėjimas natūralioje aplinkoje, užrašant matytus įvykius ir kontekstus (Sugai, Lewis, 1996). Stebėjimas buvo atliekamas sisteminiu stebėjimo metodu renkant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų empirinius tyrimo duomenis apie jų elgesį kūno kultūros pamokose, stengiantis tai atlikti kiek galima natūralesnėje aplinkoje, naudojant iš anksto sudarytas elgesio kodavimo sistemas ir jas fiksuojant.

2.4. *Turinio analizė* – tai formalizuotas dokumento, teksto tyrimo metodas, kai remiamasi požymių, kurie yra svarbūs tyrėjui, analizė. Turinio analizė disertaciniame tyrime taikoma analizuojant stebėjimo protokolus, humaniškumo apraiškų reikšmingumo aprašus (Leedy, Ormrod, 2005).

2.5. *Ugdomasis eksperimentas*. Ugdomuoju eksperimentu buvo patikrinta mūsų parengta jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymo(si) kūno kultūros pamokose programa, kuria vadovaujantis siekta ugdyti vaikų humanišką elgesį.

2.6. *Modeliavimas*. Modeliavimas disertaciniame tyrime suprantamas kaip konstruktyvių vaiko ir aplinkos socialinių sąveikų sistemos kūrimas, pagalbos vaikui, pedagogams planavimo ir realizavimo procesas. Modeliavimas suteikia galimybę derinti teorinius konceptus ir empirinius duomenis (Hitchman, 2004).

2.7.

3. Statistiniai:

Anketinės apklausos, humaniško apvaisų požymių, teigiamų ir neigiamų išgyvenimų bei apsisprendimo reikšmingumo apvaisų, stebėjimo, pedagoginio eksperimento duomenys apdoroti SPSS 10.0 kompiuterine programa. Atlikta duomenų koreliacinė analizė, nustatyti gautų tyrimo rezultatų skirtumai ir patikimumas. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniško tyrimo modelis buvo sudaromas remiantis humaniško interpretacija filosofijoje, psichologijoje ir pedagogikoje (1 pav.).

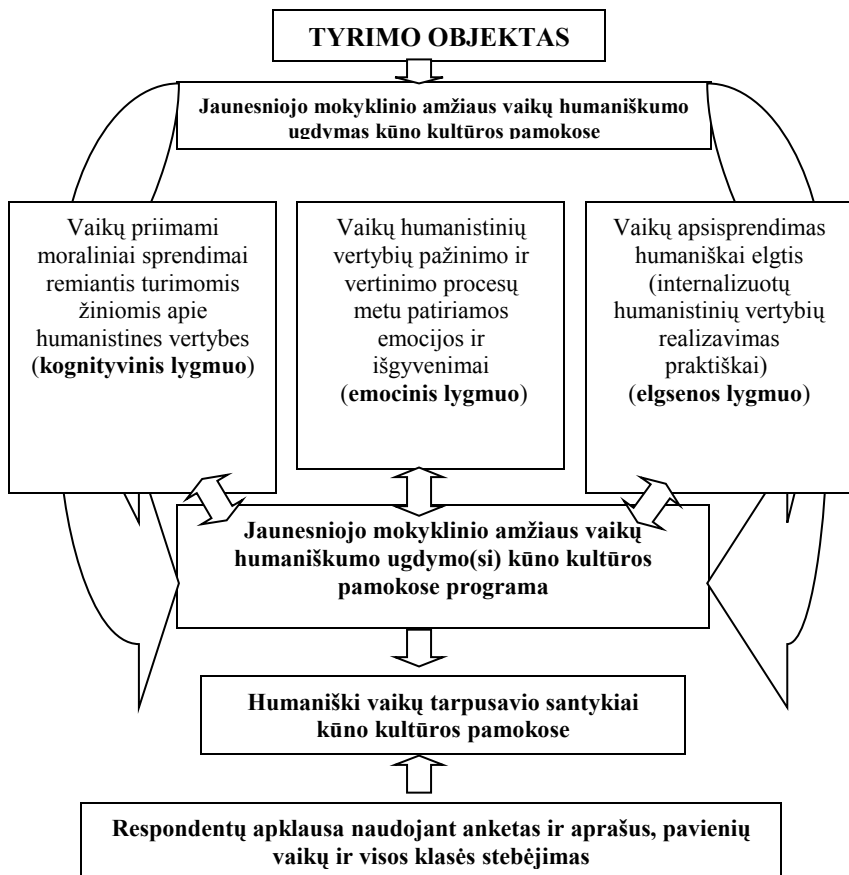
SOCIALINIS KULTŪRINIS

Humaniškumo interpretacija filosofijoje, psichologijoje ir pedagogikoje

TYRIMO KONTEKSTAS

INSTITUCINIS

Mokykla, mokytojai, tėvai ir vaikai

TYRIMO METODAS

1 pav. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo tyrimo medelis

Ugdomojo eksperimento organizavimas ir jo etapai

Tiriant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymo prielaidas kūno kultūros pamokose buvo laikomasi tokios tyrimo organizavimo ir jo etapų sekos.

Pirmas tyrimo etapas (2004-11–2006-04). Analizuojama mokslinė ir metodinė literatūra, formuluojama tyrimo problema, tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai ir ginamieji disertacinio tyrimo teiginiai. Rengiama tyrimų metodika ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymo(si) kūno kultūros pamokose programa. E grupių mokytojai aktyviai dalyvavo rengiant programą, po to susipažino su jau parengta programa bei dirbo pagal ją jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ugdymą kūno kultūros pamokose.

Antras tyrimo etapas (2006-05–2007-05). Dviejose Klaipėdos miesto mokyklose (2006-09-01) pradėtas vykdyti ugdomasis eksperimentas, kurio metu atsitiktinės atrankos būdu, t. y. taip, kad visos Klaipėdos miesto mokyklos turėjo tam tikrą tikimybę, nelygią nuliui, patekti į šią imtį. Reprerzentatyvioji imtis buvo formuojama atsitiktinės atrankos būdu, t. y. buvo sudarytas Klaipėdos miesto mokyklų sąrašas ir iš jo atsitiktine tvarka atrinkta kas trečia mokykla. Taip atsitiktinės atrankos būdu buvo pasirinktos Klaipėdos Gedminų pagrindinė mokykla ir Vydūno vidurinė mokykla. Analogišku būdu minėtose mokyklose buvo pasirinktos E ir K grupės respondentų klasės. Ugdomajame eksperimente dalyvavo 123 Klaipėdos Gedminų pagrindinės mokyklos mokiniai ir 40 Vydūno vidurinės mokyklos auklėtinių. Buvo sudarytos dvi homogeninės tiriamosios grupės. Eksperimentinėje (E) grupėje buvo 81 vaikas ir kontrolinėje (K) – 82 vaikai. E ir K grupių homogeniškumas buvo nustatytas taikant Mann'o ir Whitney (U) testą duomenų skirtumų tarp grupių patikimumui nustatyti. Nustatyta, kad E ir K grupės prieš ugdomąjį eksperimentą statistiškai reikšmingai nesiskyrė. „Atliekant pedagoginį eksperimentą arba kitokio pobūdžio tyrimus, dažniausiai tiriamąsias grupes reikia sudaryti iš 30 ir daugiau atvejų. Esant $n \geq 30$, požymio reikšmės variacinėje eilėje

pasiskirsto beveik normaliai“ (Vaišvila, 1974, p. 40). Toki orientacinį skaičių nurodo ir kiti autoriai (Kardelis, 1997; Sakalauskas, 1998). Tyrime, be E ir K grupės mokinių, dalyvavo ir daugiau jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų. Taigi buvo ištirtas pakankamai didelis respondentų skaičius ir, mūsų nuomone, tirti vaikai gana gerai reprezentavo jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų aibę, kadangi atsitiktinė imtis laikoma patikima, kai stebėjimo vienetų skaičius svyruoja nuo 300 iki 1000 (Bitinas, 2006).

Tyrime dalyvavo 20 pradinių klasių mokytojų: penkios mokytojos iš Vydūno vidurinės mokyklos ir penkiolika mokytojų iš Klaipėdos Gedminų pagrindinės mokyklos. Mokyklų vadovai jų vadovaujamose ugdymo įstaigose leido vykdyti ugdomąjį eksperimentą (2006-09–2007-05), o vaikai ir mokytojai sutiko jame dalyvauti. E grupėse mokiniai buvo ugdomi pagal Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus (2003) integruojant mūsų parengtą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymo(si) kūno kultūros pamokose programą. K grupės mokiniai kūno kultūros pamokose buvo ugdomi tik pagal Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus (2003).

Ugdomojo eksperimento metu (2006-09–2007-05) **E grupėse** mokytojai, kurie du kartus per savaitę dirbo pagal mūsų parengtą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymo(si) kūno kultūros pamokose programą, atsižvelgdami į pamokos uždavinius, kiekvieną pamoką parengiamojoje ir pagrindinėje jos dalyje nuolat vaikams teikė žinių apie humanistines vertybes, skatino vaikų humaniškus jausmus, formavo vaikų apsisprendimą humaniškai elgtis. Pagrindinėje arba baigiamojoje pamokos dalyje mokytojai naudojo psichogimnastikos pratimus, vaidybinius ir judriuosius žaidimus bei ugdė vaikų humanišką elgesį.

Kūno kultūros pamokose E grupės vaikams buvo pateikiama žinių apie humanistines vertybes, vaikai buvo mokomi jas pajauti, išgyventi ir įprasminti bei jomis vadovaujantis priimti moralinius sprendimus. Humanistinės vertybės, kurios formavosi ugdytinių

pažintinių procesų metu vertinant gaunamą informaciją ir atsiskleidė per vaikų humanistinių vertybių asmeninės bei socialinės prasmės suvokimą, sudarė humaniškumo kognityviojo-prasminio komponento turinį, atlikusį pažintinę funkciją ir padėjo vaikams apsispręsti humaniškai elgtis.

Labai svarbią vietą E grupės vaikų humaniškumo ugdymo procese užėmė kūno kultūros pamokose vaikų patiriamos teigiamos emocijos, kurios skatino pažinti humanistines vertybes, o jų pagrindu priėmė moralinius sprendimus, skatinusius vaikų humanišką elgesį su kitais klasės vaikais. Vertybių pažinimo ir vertinimo procesų metu atsiskleidė vaikų patiriamų emocijų reikšmingumas, ugdytinių vertybių išgyvenimas ir vertinimas, o išgyvenimų reikšmingumas parodė vaikų polinkį humaniškai elgtis ir galėjo tapti net elgesio motyvu bei sudarė humaniškumo emocijų-vertinamąjį komponentą.

E grupės vaikams kūno kultūros pamokose žaidimų metu buvo modeliuojamos įvairios situacijos, kurių metu vaikams reikėdavo apsispręsti vienaip ar kitaip pasielgti, vėliau vaikų buvo prašoma įvertinti savo ir kitų klasės vaikų elgesį tų situacijų metu. Kadangi apsisprendimas humaniškai elgtis labiausiai atsispindi elgesyje, vaikai kūno kultūros pamokose mokytojo buvo nuolat stebimi ir esant reikalui, t. y. vaikams susistumdžius, ižeidus ar kitaip nuskriaudus vieniems kitus, buvo koreguojamas netinkamas ugdytinių elgesys. Jeigu vaikai kūno kultūros pamokose pasielgdavo humaniškai, mokytojai juos būtinai prieš visą klasę pagirdavo bei paskatindavo ir ateityje taip elgtis – tokiu būdu jų elgesį stiprindavo. Tačiau vaikams kūno kultūros pamokose pasielgus netinkamai, mokytojas su jais kalbėdavosi atskirai nuo visos klasės ir aiškinosi tokio vaikų elgesio priežastis. Vaikų apsisprendimas humaniškai elgtis labiausiai pasireiškė konkrečiu elgesiu ir jo pasikartojimu, kai mokytojas už humanišką vaikų elgesį juos paskatindavo ir tokį vaikų elgesį pastiprindavo, o tai sudarė konatyvaus arba potencialaus elgesio komponentą, kuris labiausiai atskleidė ugdytinių humaniškumą.

Pagrindiniai (E ir K grupių) programų skirtumai. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniško ugdymo(si) kūno kultūros pamokose programa (E grupė) turinio atžvilgiu buvo sistemingesnė, platesnė ir kryptingesnė jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniško ugdymo(si) požiūriu nei Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (2003) (K grupė). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniško ugdymo(si) kūno kultūros pamokose programa buvo sudaryta taip, kad ją realizavus pedagoginėje praktikoje kūno kultūros pamokose būtų efektyviau ugdomas vaikų humaniškas. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2003) (K grupė) labiau buvo akcentuojamas vaikų judėjimo poreikių žadinimas ir tenkinimas, išraiška ir saviraiška judesiu, fizinės patirties įgijimas ir fizinių ypatybių lavinimas, tačiau mažai dėmesio buvo skiriama, t. y. ne daugiau nei numatyta Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2003), vaikų žinioms apie humanistines vertybes perteikti, humaniškiems vaikų jausmams skatinti, vaikų apsisprendimui humaniškai elgtis formuoti ir humaniškam vaikų elgesiui ugdyti.

Trečias tyrimo etapas (2007-06-2008-06). Sisteminti, statistine analize apdoroti tyrimų rezultatai, atliekama mokslinė-teorinė interpretacija, pagrindžiami ginamieji disertacinio tyrimo teiginiai, formuluojamos disertacinio darbo išvados ir rengiamos rekomendacijos.

Darbo mokslinis naujumas. Pirmą kartą Lietuvoje buvo tirtos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniško ugdymo kūno kultūros pamokose prielaidos: 1) pamokų ugdymo turinys buvo papildytas medžiaga, išryškinančia humanistines vertybes, mokinius supažindinant su jautrumo, atvirumo, orumo, atsakingumo sąvokomis ir jų apraiškų požymiais; 2) modeliuojamos įvairios žaidybinės situacijos, kurių metu mokiniai, stebėdami kitų vaikų elgesį ir patirdami emocijų, vertino jų elgesį ir priėmė sprendimus humaniškai elgtis; 3) naudojant humaniškumą ugdančius pratimus ir žaidimus, vaikai buvo

mokomi jausti šalia esantį, jį paguosti ir užjausti; 4) pamokose, vaikus nuolat stebint ir koreguojant netinkamą jų elgesį, buvo siekiama teigiamų mokinių humaniško elgesio pokyčių.

Praktinis reikšmingumas. Mūsų parengta ir ugdomoju eksperimentu patikrinta, jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniško ugdymo(si) kūno kultūros pamokose programa, kuria naudojantis galima sėkmingai ugdyti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumą kūno kultūros pamokose, nes metodikos, kuria pedagogams naudojantis būtų galima ugdyti vaikų humaniškumą kūno kultūros pamokose, iki šiol dar nebuvo sukurta.

Tyrimo rezultatų aprobavimas

1. Rauckis, J., **Jančiauskas, R.** (2005). Junior schoolchildren physical education needs. *ATEE. Spring University. Changing education in a changing society, vol. 2*, pgs. 84–87.

2. **Jančiauskas, R.** (2005). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinio ugdymo humanizavimo galimybės per kūno kultūros pamokas. *Pedagogika, Nr. 80*, p. 91–96.

3. **Jančiauskas, R.** (2006). Junior schoolchildren, parents and teachers' opinion about healthy lifestyle and upheld humanistic values in physical education lessons. *ATEE Spring University. Teacher of the 21st century: Quality education for quality teaching*, pgs. 620–626.

4. **Jančiauskas, R.,** Rauckis, J. (2007). Relationship among junior schoolchildren and teachers and internalization of humanistic values in physical education lessons. *ATEE. Spring University. Changing education in a changing society, 1*. Klaipėda, pgs. 186–191.

5. **Jančiauskas, R.** (2009). Change of interrelations of elementary school age children by the means of internalization of humanistic values during physical training lessons. *ATEE. Spring University. Changing education in a changing society*, Klaipėda, pgs. 319–326.

6. **Jančiauskas, R.** (2011). Preconditions of young learners' humanistic education during physical education lessons. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas, vol. 2(81)*, pgs. 17–23.

7. **Jančiauskas, R.** (2011). The characteristics of junior school children's expressions of humanistic behavior in physical education lessons. *ATEE. Spring University. Changing education in a changing society, 2*. Klaipeda, pgs. 123–133.

8. **Jančiauskas, R.** (2011). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo raiška kūno kultūros pamokose. *Tiltai*, Nr. 3(56), p. 281–296.

9. **Jančiauskas, R.** (2012). Characteristics of young learners' psychological well-being and self-esteem in physical education lessons. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas, vol. 2(85)*, pgs. 18–24.

Disertacijos struktūra ir apimtis

Darbą sudaro įvadas, keturios dalys, išvados, diskusija, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Pateikta 30 vaizdinių priemonių, iš kurių 27 paveikslai, 3 lentelės. Darbo pabaigoje pateikiami priedai. Darbo apimtis - 179 puslapiai (be literatūros sąrašo ir priedų). Literatūros sąrašą sudaro 369 šaltiniai.

TURINYS

ĮVADAS	5
1 skyrius. HUMANIŠKUMAS HUMANITARINIŲ IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ KONTEKSTE BEI JO UGDYMO TEORINĖS PRIELAIDOS	21
1.1. Humaniškumo interpretacija filosofijoje ir pedagogikoje.....	21
1.1.1. Humaniškumas, kaip asmenybės dvasingumo ir dorumo pagrindas.....	33
1.1.2. Vertybės ir jų klasifikacija.....	35
1.1.3. Vertybių internalizacija.....	40
1.2. Humaniškumo ugdymo interpretacija psichologijoje.....	48
1.3. Teorinės humaniškumo ugdymo tyrimo prielaidos.....	57
1.3.1. Humaniškumo ugdymas mokykloje.....	57
1.3.2. Mokytojo vaidmuo humaniškumo ugdymo procese.....	64

1.3.3. Vaikų humaniškumo ugdymas įvairiais amžiaus tarpsniais.....	67
1.3.4. Vaikų humaniškumo ugdymo kūno kultūros pamokose ypatumai.....	72
2 skyrius. JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ HUMANIŠKUMO UGDYMO KŪNO KULTŪROS PAMOKOSE TYRIMO ORGANIZAVIMAS IR METODIKA.....	83
2.1. Konstatuojamojo tyrimo metodika ir organizavimas.....	83
2.2. Ugdomojo eksperimento metodika.....	84
2.3. Anketinės apklausos metodika.....	88
2.4. Mokinių humaniškumo požymių, teigiamų ir neigiamų išgyvenimų bei apsisprendimo tyrimo metodika.....	90
2.5. Mokinių stebėjimo metodika.....	91
2.6. Statistinės empirinių duomenų analizės metodika.....	94
3 skyrius. JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ HUMANIŠKUMO UGDYMO KŪNO KULTŪROS PAMOKOSE PRIELAIDOS.....	95
3.1. KONSTATUOJAMOJO TYRIMO REZULTATAI.....	95
3.1.1. Vaikų nuomonė apie tarpusavio santykius kūno kultūros pamokose.....	95
3.1.2. Mokytojų nuomonė apie jų santykius su vaikais kūno kultūros pamokose.....	96
3.2. UGDOMOJO EKSPERIMENTO REZULTATAI.....	98
3.2.1. Vaikų tarpusavio santykiai kūno kultūros pamokose ir jų pokyčiai.....	98
3.2.2. Vaikų ir mokytojų tarpusavio santykiai kūno kultūros pamokose bei jų pokyčiai.....	109
3.2.3. Vaikų humaniškumo kognityviojo-prasminio komponento reikšmingumas.....	120
3.2.4. Vaikų humaniškumo emocinio-vertinamojo komponento reikšmingumas.....	125
3.2.5. Vaikų humaniškumo konatyviojo arba potencialaus elgesio komponento reikšmingumas.....	137
3.2.6. Vaikų humaniško elgesio kūno kultūros pamokose stebėjimo rezultatų pokyčiai.....	145
4 skyrius. DISERTACINIO TYRIMO APIBENDRINIMAS.....	149
DISKUSIJA.....	168
IŠVADOS.....	176
REKOMENDACIJOS.....	178
LITERATŪRA.....	180
PRIEDAI (CD).....	211

JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ HUMANIŠKUMO UGDYMO KŪNO KULTŪROS PAMOKOSE TYRIMO REZULTATAI

Pedagoginėje praktikoje įgyvendinus mūsų parengtą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniško ugdymo(si) kūno kultūros pamokose programą, nustatytas ryškus E grupės vaikų elgesio kūno kultūros pamokose su kitais klasės vaikais pagerėjimas, t. y. po ugdomojo eksperimento daugumos E grupės vaikų elgesys su aplinkiniais tapo humaniškesnis. K grupės vaikų elgesys per tiriamąjį laikotarpį pasikeitė nežymiai. K grupės vaikų tarpusavio santykiuose (kaip ir pirmojo tyrimo metu) su kitais klasės vaikais trūko jautrumo ir tarpusavio supratimo.

Atlikus ugdomąjį eksperimentą, nustatyti teigiami E grupės vaikų apsisprendimo humaniškai elgtis ir humaniško elgesio pokyčiai. Tikslingas vaikų humaniško ugdymas, įgyvendinus jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniško ugdymo(si) kūno kultūros pamokose programą, teigiamai paveikė E grupės vaikų elgesį – jis tapo humaniškesnis. Antrojo tyrimo metu buvo nustatyta, kad E grupės vaikai kūno kultūros pamokose tapo jautresni savo klasės draugams, visada savo klasės draugus stengėsi pradžiuginti (pokytis 11,3%, $Z=-3,68$; $p<0,001$), paguosti (pokytis 16,3%, $Z=-6,248$; $p<0,001$), padėti (pokytis 50,6%, $Z=-6,423$; $p<0,001$), pagirti už pasiekimus kūno kultūros pamokose (pokytis 18,4%, $Z=-5,3$; $p<0,001$), su jais elgėsi oriai, neapgaudinėjo ir neveidmainiavo (pokytis 8,4%, $Z=-1,995$; $p<0,046$), todėl kiti klasės vaikai su E grupės vaikais, kurie su aplinkiniais elgėsi humaniškai, noriai bendravo ir gerai su jais sutarė. Tarp E ir K grupių buvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas.

Mūsų tyrimo metu, po ugdomojo eksperimento, E grupės vaikų nuomone, kūno kultūros pamokose mokytojai, bendraudami su savo klasės auklėtiniais, jiems buvo humaniško pavyzdžiu, kadangi

pamokų metu vaikus dažniau išklausydavo (pokytis 16,6%, $Z=-3,359$; $p<0,001$), pastebėdavo auklėtinių blogą nuotaiką ir juos užkalbindavo (pokytis 19,0%, $Z=-4,903$; $p<0,001$), juos paguosdavo (pokytis 11,6%, $Z=-4,771$; $p<0,001$), vaikams padėdavo (pokytis 22,8%, $Z=-5,025$; $p<0,001$) ir pagirdavo už jų pasiekimus (pokytis 15,4%, $Z=-2,761$; $p<0,01$). Tarp E ir K grupių buvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas.

Tiriant jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo kognityviojo-prasminio komponento kūno kultūros pamokose reikšmingumą, buvo mėginta išsiaiškinti, kokias humanistines vertybes, sudarančias šio komponento raiškos pagrindą, respondentai laikė svarbiausiomis. Nors ugdomojo eksperimento metu E grupės vaikams buvo perteikiamos teorinės žinios apie humanistines vertybes ir humanišką elgesį, tačiau ir po metų E grupėje buvo vaikų, kaip ir daugelio K grupės vaikų, kurie nesiėlgė humaniškiau.

Atsižvelgiant į šio amžiaus vaikų specifiškumą ir aptariant humaniškumo kognityvų - prasminį komponentą, tyrimo metu respondentų buvo paprašyta išskirti humanistines vertybes, kurias jie laikė svarbiausiomis. Antrojo tyrimo metu padaugėjo E grupės vaikų, manančių, kad pagalba, užuojauta, dėmesingumas, savigarba, pagarba, atlaidumas ($p=0,000$), tiesumas ($p=0,001$), pasitikėjimas ($p=0,007$), pareigingumas ($p=0,015$), savanoriškumas ($p=0,002$) ir sąžiningumas ($p=0,03$) yra svarbu. Statistiškai reikšmingai padaugėjo E grupės vaikų, manančių, kad pagalba ($p=0,000$), užuojauta ($p=0,000$), dėmesingumas ($p=0,000$) ir atlaidumas ($p=0,000$) yra labai svarbu, tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai patikimas ir ypač patikimas skirtumas.

Analizuojant E grupės vaikų tyrimo duomenis lyties aspektu nustatyta, kad antrojo tyrimo metu padaugėjo E grupės berniukų, kuriems buvo svarbu ir labai svarbu pagalba ($p=0,001$), užuojauta ($p=0,001$), nuoširdumas ($p=0,000$), tiesumas ($p=0,009$), pasitikėjimas ($p=0,016$), savigarba ($p=0,000$), pagarba ($p=0,003$), atlaidumas ($p=0,000$) ir savanoriškumas ($p=0,010$), o tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai patikimas ir ypač patikimas skirtumas. Po metų padaugėjo mergaičių, manančių, kad joms buvo

svarbu pagalba ($p=0,017$), užuojauta ($p=0,014$), dėmesingumas ($p=0,001$), nuoširdumas ($p=0,002$), pagarba ($p=0,031$), atlaidumas ($p=0,002$), o tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai patikimas ir ypač patikimas skirtumas. Apibendrinant E grupės vaikų humaniškumo kognityviojo-prasminio komponento kūno kultūros pamokose tyrimo rezultatus, galima teigti, kad eksperimentinės jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymo programos taikymas pedagoginėje praktikoje pasiteisino, nes E grupės vaikai antrojo tyrimo metu labiau suprato humanistinių vertybių svarbą ir kūno kultūros pamokose dažniau jomis grindė savo priimamus sprendimus humaniškai elgtis.

Analizuojant K grupės vaikų humaniškumo kognityviojo-prasminio komponento kūno kultūros pamokose reikšmingumo rezultatus nustatyta, kad tik nežymiai padaugėjo vaikų, kuriems buvo svarbu pagalba, užuojauta ir dėmesingumas. Todėl galima teigti, kad nepakankama humanistinių vertybių svarba gali turėti reikšmės jų apsisprendimui humaniškai elgtis bei tolimesniam vaikų elgesio formavimuisi. Tyrimo metu nustatyta, kad E grupės vaikams, tiek pirmojo, tiek ir antrojo tyrimo metu buvo labai svarbu ir svarbu pagalba, užuojauta, dėmesingumas ir nuoširdumas, o K grupės vaikams šios vertybės buvo mažiau svarbios, todėl galima daryti prielaidą, kad K grupės vaikai, turėdami nepakankamai žinių apie humanistines vertybes, nelaikė jų svarbiomis ir nepasižymėjo tokiais stipriais doroviniais išgyvenimais kaip E grupės vaikai.

Atliekant humanistinių vertybių emocinio-vertinamojo komponento tyrimą buvo vadovautasi požiūrio į dorovines emocijas, sudarančias emocinio-vertinamojo komponento turinį, atsiskleidžiantį per vertybių pažinimo ir vertinimo proceso metu patiriamų emocijų reikšmingumą. Tirta, kokioms emocijoms vaikai jautė poreikį ir kurios tiesiogiai galėjo veikti jų elgesį. Dauguma E grupės respondentų labai stipriai išgyveno kitiems klasės vaikams altruistines emocijas.

Antrojo tyrimo metu padaugėjo E grupės vaikų, kurie labai stipriai išgyveno teigiamas emocijas ir džiaugėsi, kai kūno kultūros pamokose jie žaidė su kitais vaikais ($p=0,003$), kai galėjo padėti kitiems vaikams ($p=0,001$), kai jautė kitų vaikų draugiškumą ir pritarimą ($p=0,012$) bei

dėkingumą vaikams, iš kurių sulaukė pagalbos ($p=0,045$), padaugėjo vaikų, kurie liūdėjo, kai kitiems vaikams nepasisekdavo ($p=0,000$), bei sumažėjo vaikų, kurie džiaugėsi, kai kūno kultūros pamokose kiti vaikai jais žavėjosi ($p=0,01$); tarp pirmo ir antro tyrimo buvo nustatytas statistiškai patikimas ir ypač patikimas skirtumas. Padaugėjo E grupės vaikų, kurie stipriai išgyveno teigiamas emocijas, kai kūno kultūros pamokose kiti vaikai jais žavėjosi ($p=0,01$), kai žaidė kartu su kitais vaikais ($p=0,003$), kai kitiems vaikams padarydavo ką nors gero ($p=0,001$), kai galėdavo padėti kitiems vaikams ($p=0,001$), kai jautė kitų vaikų draugiškumą ir pritarimą ($p=0,012$) bei dėkingumą vaikams, iš kurių sulaukė pagalbos ($p=0,045$), jautė pasitenkinimą, kai paguosdavo ar pradžiugindavo kitą vaiką, kai šis buvo liūdnas ($p=0,000$), gerai jautėsi, kai pagirdavo kitą vaiką ($p=0,000$); tarp pirmo ir antro tyrimo buvo nustatytas statistiškai patikimas ir ypač patikimas skirtumas. Aptariant vaikų humanistinių vertybių emocinio-vertinamojo komponento tyrimo rezultatus lyties aspektu, nustatyta, kad padaugėjo E grupės berniukų, kuriems buvo svarbu arba labai svarbu ir jie džiaugėsi, kai kūno kultūros pamokose jie žaidė su kitais vaikais ($p=0,020$), kai galėjo kitiems vaikams padėti ($p=0,010$), kai jiems padarė ką nors gero ($p=0,014$), ir respondentams buvo liūdna, kai kitiems vaikams nepasisekdavo ($p=0,001$), bei jautė pasitenkinimą, kai paguosdavo ar pradžiugindavo kitą vaiką, kai šis buvo liūdnas ($p=0,009$), ir gerai jautėsi, kai pagirdavo klasės draugą ($p=0,001$); tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai patikimas ir ypač patikimas skirtumas. Padaugėjo E grupės mergaičių, kurioms buvo svarbu arba labai svarbu ir respondentės džiaugėsi, kai kūno kultūros pamokose kiti vaikai jomis žavėjosi ($p=0,048$), kai jautė kitų vaikų draugiškumą ir pritarimą ($p=0,018$), kai jiems padarydavo ką nors gero ($p=0,019$), gerai jautėsi, kai pagirdavo, paguosdavo ar pradžiugindavo kitą vaiką, kai šis buvo liūdnas ($p=0,019$), bei liūdėjo, kai kitiems vaikams nepasisekdavo ($p=0,000$), tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai patikimas ir ypač patikimas skirtumas. Apibendrinant E grupės vaikų humaniškumo emocinio-vertinamojo komponento teigiamų išgyvenimų reikšmingumo kūno kultūros pamokose tyrimo rezultatus

galima teigti, kad daugeliu atvejų vaikų humaniškumo ugdymas kūno kultūros pamokose turėjo teigiamą poveikį E grupės vaikams, kurie buvo ugdomi naudojant mūsų parengtą eksperimentinę humaniškumo ugdymo programą, atsirado teigiamų pokyčių, o tai sudarė galimybę formuotis vaikų apsisprendimui humaniškai elgtis bei humaniškam jų elgesiui.

Antrojo tyrimo metu padaugėjo E grupės vaikų, kurie labai stipriai išgyveno neigiamas emocijas ir kūno kultūros pamokose jautėsi blogai, kai niekas jų neužjausdavo ($p=0,03$), kai niekas iš vaikų nepagirdavo už pasiekimus ($p=0,000$), bei kai patys blogai elgėsi ($p=0,001$), tarp pirmo ir antro tyrimo buvo nustatytas statistiškai ypač patikimas ir patikimas skirtumas. Padaugėjo E grupės vaikų, kurie stipriai išgyveno neigiamas emocijas ir kūno kultūros pamokose jautėsi blogai, kai patys ką nors ižeisdavo ($p=0,000$), kai kiti blogai elgėsi ($p=0,001$), kai patys blogai elgėsi ($p=0,001$), kai kiti vaikai juos ižeidinėjo ar užgauliai elgėsi ($p=0,034$), kai niekas jų neužjausdavo ($p=0,03$), kai niekas iš vaikų nepagirdavo už pasiekimus ($p=0,000$), kai niekas nepadėdavo nepavykus atlikti pratimo ($p=0,000$), bei pykdavo, kai kiti vaikai meluodavo ($p=0,000$); tarp pirmo ir antro tyrimo buvo nustatytas statistiškai ypač patikimas ir patikimas skirtumas.

Aptariant tyrimo rezultatus pagal lytį, nustatyta, kad padaugėjo E grupės berniukų, kurie labai stipriai išgyveno neigiamas emocijas ir jautėsi blogai, kai patys ką nors ižeidė ($p=0,005$) ar blogai pasielgė ($p=0,020$), kai kiti blogai elgėsi ($p=0,011$), kai kiti vaikai ižeidinėjo ir užgauliai elgėsi ($p=0,033$), kai niekas neužjautė ($p=0,036$) ar nepagyre ($p=0,005$) už pasiekimus kūno kultūros pamokose, kai niekas nepadėjo nepavykus atlikti pratimo ($p=0,001$), bei pyko, kai kiti vaikai melavo ($p=0,015$); tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai patikimas ir ypač patikimas skirtumas. Padaugėjo mergaičių, kurios labai stipriai išgyveno neigiamas emocijas ir jautėsi blogai, kai pačios ką nors ižeidė ($p=0,019$) ar blogai pasielgė ($p=0,011$), kai kiti blogai elgėsi ($p=0,001$), kai kiti vaikai ižeidinėjo ir užgauliai elgėsi ($p=0,027$), kai niekas už pasiekimus kūno kultūros pamokose nepagyre ($p=0,021$) ar niekas nepadėjo nepavykus atlikti

pratimo ($p=0,014$), bei pyko, kai kiti vaikai melavo ($p=0,009$), pataikavo ar apsimetinėjo ($p=0,060$); tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai patikimas ir ypač patikimas skirtumas. Apibendrinant E grupės vaikų humaniško emocinio-vertinamojo komponento neigiamų išgyvenimų reikšmingumo kūno kultūros pamokose tyrimo rezultatus galima teigti, kad dauguma E grupės vaikų labai stipriai išgyvendami neigiamas emocijas, jausdamiesi blogai dėl savo pačių ar kitų klasės vaikų nehumaniško elgesio, giliau patyrė humanistinių vertybių prasmę ir jų reikšmingumą bei remdamiesi tuo, kaip vertinimo kriterijumi, formavo savo apsisprendimą humaniškai elgtis.

K grupės vaikai tiek pirmojo, tiek ir antrojo tyrimo metu labai stipriai išgyveno teigiamas emocijas, kai kūno kultūros pamokose jiems gerai sekdavosi, kai žaisdavo su kitais vaikais ir jausdavo dėkingumą vaikams, iš kurių sulaukdavo pagalbos. Statistiškai reikšmingai padaugėjo tik K grupės vaikų, kurie stipriai išgyveno teigiamas emocijas, kai kūno kultūros pamokose kiti vaikai jais žavėdavosi ($p=0,001$); tarp pirmo ir antro tyrimo buvo nustatytas ypač patikimas skirtumas. Analizuojant K grupės vaikų teigiamų išgyvenimų tyrimo rezultatus pagal lytį, buvo nustatyta, kad tiek tarp berniukų ($p=0,019$), tiek ir tarp mergaičių ($p=0,009$) padaugėjo vaikų, kuriems buvo svarbu ir jie džiaugėsi, kai kūno kultūros pamokose kiti vaikai jais žavėjosi, o tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas.

Pirmojo tyrimo metu K grupės vaikai labai stipriai išgyveno neigiamas emocijas ir kūno kultūros pamokose jautėsi blogai, kai ką nors išvedavo ar blogai pasielgdavo, patyrė priekaištų iš kitų vaikų ir pyko dėl kitų vaikų melo, pataikavimo ir apsimetinėjimo. Tačiau labiausiai K grupės vaikai išgyveno ir jautėsi blogai dėl kitų vaikų netinkamo elgesio savo atžvilgiu, kai kiti vaikai juos žeidinėdavo ar užgauliai elgdavosi bei niekas iš vaikų jų neužjautė. Antrojo tyrimo metu mažiau K grupės respondentų patyrė neigiamų išgyvenimų, kai blogai elgėsi su kitais vaikais. Padaugėjo K grupės vaikų, kurie labai stipriai išgyveno neigiamas emocijas ir kūno kultūros pamokose jautėsi blogai, kai jiems niekas nepadėjo nepavykus atlikti pratimo

($p=0,032$); tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas.

K grupės berniukų neigiamų išgyvenimų tarp pirmo ir antro tyrimo rodiklių statistiškai patikimo skirtumo nebuvo nustatyta, tačiau antrojo tyrimo metu padaugėjo K grupės mergaičių, kurios labai stipriai išgyveno neigiamas emocijas ir kūno kultūros pamokose jautėsi, kai kiti ir kai jos pačios blogai elgėsi, bei pyko matydamos kitus vaikus pataikaujančius ar apsimetinėjančius. Apibendrinant K grupės vaikų humaniškumo emocinio-vertinamojo komponento neigiamų išgyvenimų reikšmingumo kūno kultūros pamokose tyrimo rezultatus galima teigti, kad po metų daugeliu atvejų K grupės vaikų tyrimo rezultatai pablogėjo. Padaugėjo atvejų, kai K grupės vaikai kūno kultūros pamokose patyrė neigiamų emocijų ir jautėsi blogai dėl kitų klasės vaikų blogo elgesio su jais ir jautė neigiamų išgyvenimų, nesusijusių su humanistinėmis vertybėmis.

Analizuojant vaikų humaniškumo konatyvų, arba potencialaus elgesio, komponentą buvo siekiama išsiaiškinti, kaip vaikai vertina savo pačių ir kitų vaikų elgesį įvairiose situacijose. Pirmojo tyrimo metu daugumos E grupės vaikų apsisprendimas kūno kultūros pamokose humaniškai elgtis buvo tikslingas, o štai antrojo tyrimo metu šis E grupės vaikų apsisprendimas humaniškai elgtis buvo dar tikslingesnis. Antrojo tyrimo metu žymiai padaugėjo atvejų, kai E grupės vaikai, kurių apsisprendimas kūno kultūros pamokose humaniškai elgtis buvo labai tikslingas ir kuriems buvo labai svarbu paguosti pargriuvusius vaikus ($p=0,004$), žaidimo metu, kilus ginčui, susitvardyti, nestumdyti ir neižeidinėti kitų vaikų ($p=0,022$). Po metų pastebimai padaugėjo atvejų, kai vaikai, kurių apsisprendimas humaniškai elgtis buvo tikslingas ir kuriems buvo svarbu sąžiningai rungtyniauti ir laikytis žaidimo taisyklių ($p=0,001$), padėti vaikams, neatlikusiems pratimo ar kitos užduoties ($p=0,003$), pamokos metu gerai sutarti su visais vaikais ($p=0,001$), pagarbiai elgtis su silpnesniais už save vaikais ($p=0,000$), nekaltinti kitų vaikų dėl nesėkmės žaidimo metu ($p=0,01$), iškilus nesutarimams mokėti išklausti ir suprasti kitų vaikų nuomonę ($p=0,034$), žaidimo metu, kilus ginčui, susitvardyti, nestumdyti ir neižeidinėti kitų vaikų

($p=0,011$), reaguoti į mokytojo pastabas ir vykdyti nurodymus ($p=0,013$), pamokų metu netrukdyti ir neerzinti kitų vaikų ($p=0,011$), žaidimo metu taikiai spręsti iškilusius nesutarimus ($p=0,01$). Tarp pirmo ir antro tyrimo buvo nustatytas statistiškai patikimas ir ypač patikimas skirtumas.

Padaugėjo atvejų, kai E grupės berniukai, kurių apsisprendimas kūno kultūros pamokose humaniškai elgtis buvo labai tikslingas arba tikslingas ir kuriems buvo labai svarbu arba svarbu sąžiningai rungtyniauti ir laikytis žaidimo taisyklių ($p=0,044$), padėti vaikams, neatlikusiems pratimo ar kitos užduoties ($p=0,026$), pamokos metu gerai sutarti su visais vaikais ($p=0,014$), pagarbiai elgtis su silpnesniais už save vaikais ($p=0,002$), žaidimo metu kilus ginčui, susitvardyti, nestumdyti ir neįžeidinėti ($p=0,019$), netrukdyti ir neerzinti kitų vaikų ($p=0,012$) bei taikiai spręsti iškilusius nesutarimus ($p=0,048$), tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas. Po metų padaugėjo atvejų, kai E grupės mergaitės, kurioms buvo labai svarbu arba svarbu sąžiningai rungtyniauti ir laikytis žaidimo taisyklių ($p=0,005$), paguosti pargriuvusius vaikus ($p=0,010$), pamokos metu gerai sutarti su visais vaikais ($p=0,031$), pagarbiai elgtis su silpnesniais už save ($p=0,018$), nekaltinti kitų vaikų dėl nesėkmės žaidimo metu ($p=0,027$), reaguoti į mokytojo pastabas ir vykdyti nurodymus ($p=0,044$); tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas. Apibendrinant E grupės vaikų konatyviojo, arba potencialaus elgesio, komponento kūno kultūros pamokose tyrimo rezultatus galima teigti, kad daugumos E grupės vaikų apsisprendimas humaniškai elgtis buvo labai tikslingas, t. y. E grupės vaikai buvo apsisprendę su kitais klasės vaikais elgtis humaniškai bei patenkinti ne tik savo, bet ir kitų vaikų poreikius, turinčius ryšį su humanistinėmis vertybėmis. E grupės vaikai po ugdomojo eksperimento buvo tikslingiau apsisprendę humaniškai elgtis ir vėliau humaniškai elgdamiesi dažniau įgyvendino šį savo apsisprendimą nei K grupės vaikai.

Pirmo tyrimo metu daugiau nei pusės K grupės respondentų apsisprendimas kūno kultūros pamokose humaniškai elgtis buvo labai tikslingas, tačiau antrojo tyrimo metu labai sumažėjo atvejų, kai K

grupės vaikai, kurių apsisprendimas humaniškai elgtis buvo labai tikslingas ir kuriems buvo labai svarbu padėti vaikams, neatlikusiems pratimo ar kitos užduoties ($p=0,021$), paguosti pargriuvusius vaikus ($p=0,015$), nesigirti prieš kitus vaikus gerai atlikus pratimą ar kitą užduotį ($p=0,048$), pripažinti savo kaltę dėl nesėkmės žaidimo metu ($p=0,007$) bei pamokos metu reaguoti į mokytojo pastabas ir vykdyti nurodymus ($p=0,045$), tarp pirmo ir antro tyrimo buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas.

Analizuojant konatyviojo, arba potencialaus elgesio, komponento tyrimo rezultatus pagal lytį nustatyta, kad sumažėjo atvejų, kai K grupės berniukai, kurių apsisprendimas humaniškai elgtis buvo labai tikslingas ir kuriems buvo labai svarbu pagirti vaikus, jei šie gerai atlikdavo pratimą ar kitą užduotį jiems ($p=0,032$); tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas. Padaugėjo atvejų, kai K grupės mergaitės, kurių apsisprendimas humaniškai elgtis buvo tikslingas ir kurioms buvo svarbu paguosti pargriuvusius vaikus ($p=0,019$) ir pripažinti savo kaltę dėl nesėkmės žaidimo metu ($p=0,010$); tarp pirmo ir antro tyrimo rezultatų buvo nustatytas statistiškai patikimas ir labai patikimas skirtumas. Apibendrinant K grupės vaikų konatyviojo, arba potencialaus elgesio, komponento kūno kultūros pamokose tyrimo rezultatus galima teigti, kad daugumos K grupės vaikų labai tikslingas apsisprendimas humaniškai elgtis antrojo tyrimo metu žymiai sumažėjo.

Kadangi žmogaus apsisprendimas humaniškai elgtis geriausiai atsispindi jo elgesyje, kūno kultūros pamokose stebint vaikų elgesį buvo tiriama, kaip vaikai realizavo savo apsisprendimą humaniškai elgtis konkrečiais savo veiksmais. Pavienių E grupės vaikų antrojo tyrimo stebėjimo metu paaiškėjo, kad daugeliu atvejų E grupės vaikų elgesys tapo humaniškesnis. Padaugėjo atvejų, kai E grupės vaikai kūno kultūros pamokose džiaugėsi kitų vaikų sėkme (pokytis – 5 kartai, $p=0,033$, $t=-2,646$), gerai sutarė su vaikais (pokytis – 9 kartai, $p=0,003$, $t=-3,375$) ir toks jų elgesys buvo stabilus. Sumažėjo atvejų, kai vaikai, apimti emocijų, ginčijosi su kitais klasės vaikais (pokytis – 4 kartai, $p=0,040$, $t=2,280$), ir toks jų elgesys nebuvo stabilus, skirtingai nei K vaikų grupėje. Tarp pirmojo ir antrojo tyrimo buvo

nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas. Nors daugeliu atvejų E grupės vaikų elgesys tapo humaniškesnis, statistiškai reikšmingo skirtumo tarp pirmojo ir antrojo tyrimo rezultatų nebuvo nustatyta. Todėl galima teigti, kad šiems statistiškai nereikšmingiems E grupės vaikų humaniško elgesio pokyčiams galėjo turėti įtakos ir tai, kad vaikai, kūno kultūros pamokas stebint pašaliniam asmeniui, ne visada elgėsi natūraliai, t. y. labiau stengėsi parodyti savo gebėjimus, išdykavo, ne visada klausė mokytojo nurodymų, jaudinosi ir buvo įsitempę, todėl dažniau darydavo klaidų arba stengėsi nesuklysti ir vis žiūrėjo, ar pamoką stebintis žmogus to nepastebėjo. Be abejo, pamokų stebėjimas turėjo įtakos ir mokytojo darbui bei jo bendravimui su auklėtiniais. Pastarasis kai kada būdavo kiek įtemptas ar per daug oficialus, kas galėjo turėti įtakos ir vaikų elgesiui kūno kultūros pamokose.

Aptariant E grupės vaikų pokyčius lyties aspektu daugeliu atvejų berniukų elgesys kūno kultūros pamokose tapo humaniškesnis. Padaugėjo atvejų, kai E grupės berniukai džiaugėsi kitų vaikų sėkme, dalijosi su jais sporto reikmenimis, taikiai sprendė iškilusius nesutarimus, sąžiningai rungtyniavo ir laikėsi žaidimo taisyklių, kontroliavo vaikus, kad jie sąžiningai rungtyniautų ir laikytųsi žaidimo taisyklių, vykdė mokytojo(-os) nurodymus ir toks jų elgesys buvo stabilus. Tačiau statistiškai reikšmingai skirtumas tarp pirmojo ir antrojo tyrimo rezultatų buvo nustatytas tik tarp berniukų, kurie kūno kultūros pamokose gerai sutarė su kitais klasės vaikais (pokytis – 4 kartai, $p=0,013$, $t=-3,162$), o jų elgesys buvo stabilus. E grupės mergaitės, kaip ir E grupės berniukai, antrojo tyrimo metu kūno kultūros pamokose dažniau džiaugėsi kitų vaikų sėkme, dalijosi su jais sporto reikmenimis, taikiai sprendė iškilusius nesutarimus, sąžiningai rungtyniavo ir laikėsi žaidimo taisyklių, vykdė mokytojo(-os) nurodymus ir toks jų elgesys buvo stabilus, tačiau, skirtingai nei berniukų tyrimo rezultatuose, buvo nustatyta, kad statistiškai reikšmingai padaugėjo mergaičių, kurios kūno kultūros pamokose kalbėjosi su kitomis klasės mergaitėmis ir dažnai nenoriai reagavo į mokytojo pastabas (pokytis – 3 kartai, $p=0,045$, $t=2,333$) ir toks jų elgesys buvo stabilus.

Analizuojant K grupės pavienių vaikų stebėjimo rezultatus daugeliu atvejų respondentų elgesys liko toks pat kaip ir pirmojo turimo metu arba net pablogėjo, t. y. K grupės vaikų elgesys su kitais vaikais tapo mažiau humaniškas. Antrojo tyrimo metu, nors ir nežymiai, tačiau padaugėjo atvejų, kai K grupės respondentai paguosdavo pargriuvusius vaikus, apimti emocijų nestumdydavo kitų klasės vaikų, tačiau toks jų elgesys nebuvo stabilus. Sumažėjo atvejų, kai K grupės respondentai kitiems klasės vaikams nepadėdavo ir nepaguosdavo, kai nesidžiaugė kitų vaikų sėkme, kai erzindavo kitus (juos tampė už plaukų ar drabužių), žaidimo metu stumdydavo vaikus ir nenoriai vykdė mokytojo nurodymus bei nesijautė kalti, kai blogai elgdavosi. Statistiškai reikšmingo skirtumo tarp pirmojo ir antrojo tyrimo rezultatų nebuvo nustatyta. Aptariant K grupės pavienių vaikų stebėjimo rezultatus galima daryti prielaidą, kad K grupės vaikai galėjo gerai elgtis ir sąmoningai, norėdami įsiteikti mokytojui ar baimindamiesi galimų nuobaudų dėl netinkamo savo elgesio. Analizuojant K grupės vaikų pokyčius lyties aspektu K grupės berniukų ir mergaičių elgesys kūno kultūros pamokose liko toks pat arba nežymiai pagerėjo, tačiau toks jų elgesys nebuvo stabilus.

Aptariant visos klasės vaikų stebėjimo rezultatus paaiškėjo, kad daugelyje atvejų E grupės respondentų elgesys tapo humaniškesnis. Pirmojo tyrimo nebuvo E grupės respondentų, kurie kūno kultūros pamokose padėdavo kitiems klasės vaikams, jiems pargriuvus ar atliekant pratimą, paguosdavo neatlikus pratimo ar užduoties, o po metų jau buvo užfiksuota E grupės vaikų humaniško elgesio su aplinkiniais atvejų, kai vaikai padėdavo kitiems klasės vaikams pargriuvus ar nepavykus atlikti pratimo ar užduoties, juos paguosdavo ir už gerai atliktą pratimą ar užduotį juos pagirdavo, dėl nesėkmės žaidimo metu nekaltino kitų klasės vaikų ir jų nebestumdydavo bei jausdavosi kalti, kai blogai pasielgdavo, bei toks jų elgesys buvo stabilus. Todėl galima daryti prielaidą, kad humaniškam E grupės vaikų elgesiui galėjo turėti įtakos mūsų parengta ir praktiškai įgyvendinta humaniško ugdymo kūno kultūros pamokose programa bei sąmoningas E grupės vaikų apsisprendimas humaniškai elgtis. Po eksperimentinės programos realizavimo, stebint visos klasės E grupės

vaikų elgesį, buvo užfiksuota ir tokių atvejų, kai vaikai supykdamo ant kitų klasės vaikų, kai šie netyčia juos pastumdavo ar užkliūdavo, gyrėsi ar didžiavosi prieš kitus vaikus, neprisipažindavo klydę, kaltindavo kitus dėl nesėkmės, apimti emocijų ginčijosi su kitais klasės vaikais, žaidimo metu kalbėjosi su vaikais ir nenoriai reaguodavo į mokytojo pastabas dėl netinkamo elgesio pamokos metu, tačiau toks E grupės vaikų elgesys nebuvo stabilus, labiau atsitiktinis nei dėsningas. Svarbu pabrėžti, kad po metų, stebint visos klasės vaikų elgesį, E grupės vaikų, skirtingai nei K grupėje, elgesys su kitais klasės vaikais buvo humaniškesnis.

Antrojo tyrimo metu žymiai padaugėjo atvejų, kai K grupės vaikai, skirtingai nei E grupėje, kūno kultūros pamokose nepadėdavo kitiems klasės vaikams jiems pargriuvus, nepaguosdavo, kai nepavykdavo atlikti pratimo ar užduoties ir nenoriai vykdavo mokytojo(-os) nurodymus. Stebėjimo metu buvo nustatyta ir tokių atvejų, kai K grupės vaikai su kitais klasės vaikais elgėsi destruktiviai, t. y. žemindavo kitų klasės vaikų orumą, kaltindavo juos dėl nesėkmės, o apimti emocijų kitus vaikus stumdydavo ir toks jų elgesys buvo stabilus. Todėl galima teigti, kad pradinių klasių mokytojams tiek kūno kultūros pamokų, tiek ir kitų pamokų metu papildomai neugdant vaikų humaniškumo galima tikėtis ne vien tik prosocialaus, bet ir destruktivaus vaikų elgesio apraiškų.

IŠVADOS

1. Humanizmas, kaip viena didžiausių žmogaus dvasinės būties apraiškų, savyje implikuoja daug kitų vertybių, kurios sudaro dorovės turinį ir esmę: tai ir atvirumas kitam žmogui, kurį laiduoja jautrumas, kito atjauta ir gerumas, tai ir asmens vertingumo, jo pasirinkimo laisvės ir atsakomybės teigimas. Pedagogų darbuose aiškiai atskleidžiamas integracijos principas, kurio egzistavimą patvirtina mokslininkų ir švietėjų keliama pilnutinės asmenybės ugdymo idėja, bandant dorovinį tapsmą glaudžiai sieti su kitomis ugdymo dalimis,

visų žmogaus galių plėtote, todėl pabrėžiama humaniškumo ugdymo svarba, būtinybė remtis tautos humanistinėmis vertybėmis.

2. Mokytojas, kūno kultūros pamokose organizuodamas ugdymo procesą, vadovaujasi humaniškų pedagoginių santykių principu, kur ugdytojo ir ugdytinio tarpusavio santykiai remiasi pagarba, nuoširdumu, draugiškumu, pagalba, tolerancija ir teisingumu, o kūno kultūros pamokos tampa mokytojo ir mokinio humaniškų santykių, kūrybinio bendradarbiavimo rezultatas, orientuotas į humanizму, kultūra grįstą demokratiją.

3. Labiausiai pastebimos kūno kultūros pamokose šios esminės jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo apraiškos ir jų požymiai: jautrumas (pagalba, užuojauta, dėmesingumas), atvirumas (nuoširdumas, tiesumas, pasitikėjimas), orumas (savigarba, pagarba, atlaidumas) ir atsakingumas (sąžiningumas, pareigingumas, savanoriškumas).

4. Realizuota humaniškumo ugdymo programa sudarė sąlygas nustatyti jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių humaniškumo pokyčiams, kurie pasireiškė geresniu mokinių elgesiu, pozityvesniais mokinių ir mokytojų tarpusavio santykiais. Kūno kultūros pamokose perteikiant vaikams žinių apie humanistines vertybes, ugdytiniais į jas įsijaučiant, vertybes išgyvenant ir pagal jas humaniškai elgiantis, buvo pasiekta teigiamų eksperimentinės grupės vaikų elgesio pokyčių humaniškumo linkme. Po ugdomojo eksperimento eksperimentinės grupės vaikai, palyginti su kontrolinės grupės vaikais, bendraudami su kitais klasės vaikais, buvo jautresni ir dėmesingesni. Keičiantis eksperimentinės grupės vaikų elgesiui, keitėsi kontrolinės grupės vaikų ir jų mokytojų tarpusavio santykiai, tapę nuoširdesni ir jautresni.

5. Įvertinus jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo raiškos pokyčius kognityviniu, emociniu ir konatyviniu aspektais nustatyta, kad

- po ugdomojo eksperimento kūno kultūros pamokose vaikus mokant vadovaujantis mūsų parengta programa ir ugdant jų humaniškumą, dauguma eksperimentinės grupės vaikų suprato humanistinių vertybių svarbą bei jomis grindė savo humanišką elgesį.

- Stiprūs eksperimentinės grupės vaikų teigiami emociniai išgyvenimai pasireiškė stipriau palyginti su kontrolinės grupės vaikais. Eksperimentinės grupės vaikai dažniau nei kontrolinės grupės vaikai jautė poreikį teigiamoms emocijoms, kurios vėliau veikė jų humanišką elgesį.

- Žymiai padaugėjo eksperimentinės grupės vaikų, kurių apsisprendimas kūno kultūros pamokose humaniškai elgtis buvo tikslingas.

6. Eksperimentinėje grupėje įvykę pozityvūs pokyčiai leidžia teigti, kad humaniškumo ugdymas gali reikštis kaip daugiafunkcinis fenomenas įgyvendinant mūsų parengtą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymo(si) kūno kultūros pamokose programą, būti efektyvus jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams sudarant palankias humaniškumo ugdymo(si) sąlygas, implikuojant humanistines vertybes, reflektuojant savo ir kitų klasės vaikų elgesį, priimant dorovinius sprendimus, kuriant jautrumu, atvirumu, orumu ir atsakingumu pagrįstus tarpusavio santykius, bei suponuoja humanišką vaikų elgesį.

REKOMENDACIJOS

Mokytojai, kūno kultūros pamokose ugdydami jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumą, turėtų atrasti priimtinausią ir efektyviausią ugdymo strategiją, apimančią kognityvinę, emocinę ir elgesio lygmenis, ugdytiniams perteikti žinias apie humanistines vertybes, sudaryti galimybę išsamiau susipažinti su jautrumo, atvirumo, orumo ir atsakingumo apraiškų turiniu, taip žadinant vaikų humaniškus jausmus, formuojant jų nuostatas, apsisprendimą humaniškai elgtis. Remiantis mūsų tyrimų rezultatais gali būti teikiamos tokios rekomendacijos.

Parengiamojoje kūno kultūros pamokos dalyje, įgyvendinant numatytą tikslą ir uždavinius, būtina atrinkti ir papildyti mokomąją medžiagą apie humanistines vertybes bei supažindinti vaikus su humaniškumo turiniu, atskleidžiančiu ugdytiniams humaniškumo ir

humanistinių vertybių esmę, pateikti humaniško elgesio pavyzdžių iš žymių žmonių, iš savo ar iš klasės vaikų gyvenimo.

Mokytojai per visas kūno kultūros pamokas turi nuolat akcentuoti, pastebėti ir įvertinti vaikų jautrumo, orumo, atvirumo ir atsakingumo humanistinėmis vertybėmis grindžiamus tarpusavio santykius. Taikyti ugdymo strategijas, padedančias kūno kultūros pamokose sukurti palankią emocinę aplinką, plėtoti humaniškus vaikų ir mokytojo tarpusavio santykius, grindžiamus pagarba, pagalba, geranoriškumu ir empatija. Su ugdytiniais aptariamos humanistinės vertybės, o vaidybinių ir judriųjų žaidimų metu sudaromos sąlygos į jas įsijausti, išgyventi, reflektuoti savo ir kitų klasės vaikų elgesį priimant dorovinius sprendimus, atkreipti vaikų dėmesį į kitų klasės draugų išgyvenimų raišką, mokyti užjausti nesėkmę patyrusiems klasės vaikams, išsakyti savo jausmus. Ugdomoji veikla organizuojama saugioje, tarpusavio pasitikėjimo, pagarbos, pagalbos ir geranoriškumo aplinkoje, kur ugdytiniai patiria pasisekimo ir pasitikėjimo savo jėgomis jausmą.

Baigiamojoje kūno kultūros pamokos dalyje svarbu, kad mokytojas pagirtų vaikus ne tik už jų pasiekimus, bet ir už vaikų mokėjimą išklausti kitų klasės draugų nuomonę, tinkamai spręsti žaidimų metu kilusius konfliktus, užjausti nesėkmę patyrusius vaikus.

Mokytojams į vaikų humaniško kūno kultūros pamokose ugdymo procesą derėtų įtraukti ir vaikų tėvus, kurie vykdytų tolimesnę humanistinių vertybių internalizaciją vaikams saugioje namų aplinkoje ir sėkmingai tęstų mokytojų kūno kultūros pamokose pradėtą vaikų humaniško ugdymą.

Disertacinio tyrimo rezultatų aprobavimas

1. Rauckis, J., **Jančiauskas, R.** (2005). Junior schoolchildren physical education needs. *ATEE. Spring University. Changing education in a changing society, vol. 2*, pgs. 84–87.

2. **Jančiauskas, R.** (2005). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų fizinio ugdymo humanizavimo galimybės per kūno kultūros pamokas. *Pedagogika, Nr. 80*, p. 91–96.

3. **Jančiauskas, R.** (2006). Junior schoolchildren, parents and teachers' opinion about healthy lifestyle and upheld humanistic values in physical education lessons. *ATEE Spring University. Teacher of the 21st century: Quality education for quality teaching*, pgs. 620–626.

4. **Jančiauskas, R.,** Rauckis, J. (2007). Relationship among junior schoolchildren and teachers and internalization of humanistic values in physical education lessons. *ATEE. Spring University. Changing education in a changing society, 1.* Klaipeda, pgs. 186–191.

5. **Jančiauskas, R.** (2009). Change of interrelations of elementary school age children by the means of internalization of humanistic values during physical training lessons. *ATEE. Spring University. Changing education in a changing society,* Klaipėda, pgs. 319–326.

6. **Jančiauskas, R.** (2011). Preconditions of young learners' humanistic education during physical education lessons. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas, vol. 2(81),* pgs. 17–23.

7. **Jančiauskas, R.** (2011). The characteristics of junior school children's expressions of humanistic behavior in physical education lessons. *ATEE. Spring University. Changing education in a changing society, 2.* Klaipeda, pgs. 123–133.

8. **Jančiauskas, R.** (2011). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo raiška kūno kultūros pamokose. *Tiltai,* Nr. 3(56), p. 281–296.

9. **Jančiauskas, R.** (2012). Characteristics of young learners' psychological well-being and self-esteem in physical education lessons. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas, vol. 2(85),* pgs. 18–24.

Disertacijos tema skaityti pranešimai mokslinėse konferencijose

1. Jančiauskas, R. (2010-11-19). Humaniškumo ugdymas pradinės mokyklos kūno kultūros pamokose: vaikų ir mokytojų tarpusavio santykių kaita. Pranešimas tęstinėje IX tarptautinėje mokslinėje

konferencijoje Mokytojų rengimas XXI amžiuje: pokyčiai ir perspektyvos. Šiauliai: ŠU.

2. Jančiauskas, R. (2011-04-15.). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniško raiška kūno kultūros pamokose”. Pranešimas KU Pedagogikos fakulteto ir Edukacinių inovacijų centro organizuotoje konferencijoje *Pilietinis asmens tapatumas - visuomenės narių jungiamoji grandis* skirtoje Klaipėdos universiteto 20-mečiui ir KU Pedagogikos fakulteto 35-mečiui paminėti. Klaipėda: KU.

3. Jančiauskas, R. (2012-04/18-19). Characteristics of young learners' psychological well-being and self-esteem in physical education lessons. Pranešimas 5 – oje Baltijos šalių mokslo konferencijoje *Naujos idėjos ir aktualijos sporto moksle* organizuotoje Kūno kultūros akademijos kartu su Baltijos sporto mokslo draugija ir Lietuvos nacionaliniu olimpinio komitetu. Kaunas: LKKA.

Trumpos žinios apie autorių

Išsilavinimas

1999 m. baigė Lietuvos kūno kultūros akademiją ir įgijo edukologijos bakalauro laipsnį ir kūno kultūros mokytojo profesinę kvalifikaciją.

2003 metais baigė Klaipėdos universiteto magistrantūrą ir įgijo sporto magistro laipsnį.

Profesinė veikla

Nuo 2004 m. dirbo Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto Kūno kultūros katedros asistentu.

Nuo 2011 m. Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto Kūno kultūros katedros lektorius. Dėstomi dalykai: Kūno kultūros teorija ir didaktika 1, Žiemos sporto šakos, Praktika mokykloje 1, vadovavimas bakalaurų baigiamiesiems darbams, baigiamųjų darbų recenzavimas.

Moksliniai interesai

Jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų fizinis ugdymas humanistinės pedagogikos kontekste.

Klaipėdos universiteto leidykla

Rolandas Jančiauskas

HUMANISTIC EDUCATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN
IN PHYSICAL EDUCATION LESSONS

Summary of doctoral dissertation

JAUNESNIOJO MOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKU

HUMANIŠKUMO UGDYMAS KŪNO KULTŪROS PAMOKOSE

Daktaro disertacijos santrauka

Klaipėda, 2013

SL 1335. 2013 II 20. Apimtis 4,5 sąl. sp. l. Tiražas 70 egz.

Išleido ir spausdino Klaipėdos universiteto leidykla, Herkaus Manto g. 84, 92294 Klaipėda

Tel. (8 46) 398 891, el. paštas: leidykla@ku.lt; interneto adresas: <http://www.ku.lt/leidykla/>

